

de Strandloper

55^e jaargang • nummer 3 september 2023

Vereniging voor Natuur
& Vogelbescherming
Noordwijk

foto: Mariska de Graaff

Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Bestuur

G.J.A. de Croock (Gab), voorzitter, Marinus Poststraat 26, 2235 XE Valkenburg ZH 0641462765
voorzitter@strandloper.nl

H. Oltheten (Hanneke), secretaris, Bronckhorststraat 67, 2201 KV Noordwijk 0612469065
secretaris@strandloper.nl

R.F.M. Sluijs (Robert), penningmeester, 0647114354, penningmeester@strandloper.nl

A. Marijnissen (Annelies), 071-4025425

A.C. de Willigen-Lindhout (Annet), Albert Plesmanlaan 22, 2171 RE Sassenheim annetdewilligen@live.nl

J. Scholten (Johan), Kerkstraat 64, 2211 RL Noordwijkerhout jenjenscholten@ziggo.nl

Ledenadministratie

Contributie € 10,- (minimaal) per jaar.

Rekeningnummer: NL39INGB0002573795 t.n.v. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Bij de eerste Strandloper van het nieuwe jaar wordt een verzoek tot contributiebetaling meegestuurd.

Adreswijzigingen en aanmelden nieuwe leden: R.F.M. Sluijs, 0647114354, penningmeester@strandloper.nl

De Strandloper

De Strandloper is het kwartaalblad van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Oplage: 610 exemplaren.

De redactie bestaat uit: H. de Bruijn, C. Erkelens, G. Hageman, W.J. Kuijper en C.M.J. Verweij.

Inleveren kopij: Stakman Bossestraat 68, 2203 GL Noordwijk

of via E-mail: keeserkelens@hotmail.com of redactie@strandloper.nl

Homepage vereniging: <https://www.strandloper.nl>

Het laatstverschenen nummer van de Strandloper en oude nummers zijn ook te downloaden vanaf onze website en in te zien op natuurtijdschriften.nl

Jan Verwey Natuurcentrum

Het Jan Verwey Natuurcentrum is gevestigd in de bibliotheek van Noordwijk, Zilver schoon 20, 2201 SX Noordwijk. Onze uitgebreide natuurbibliotheek, die regelmatig wordt aangevuld met nieuwe uitgaven, heeft hier ook een plaats gekregen. Informatie over de natuur in en rond Noordwijk wordt gegeven met behulp van informatiepanelen en informatieve stands.

Voor groepsbezoek (schoolklassen en dergelijke) is het centrum het gehele jaar geopend. Contactadres: janverweycentrum@strandloper.nl

Het Natuurcentrum is verder geopend tijdens de inloopochtenden op iedere eerste zaterdag van de maand tussen 10.00 en 12.00 uur. Zie hiervoor ook de activiteitenagenda.

De Strandloper wordt gedrukt op FSC® gecertificeerd papier.

ISSN: 2589-2762 print

ISSN: 2589-2770 online

Sluitingsdatum inleveren kopij voor De Strandloper 55e jaargang nummer 4: zondag 12 november 2023

Niets uit dit tijdschrift, met uitzondering van korte citaten, mag worden gereproduceerd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in welke vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Inhoud:

Voorplaat: Baardman, <i>Mariska de Graaff</i>	pag. 1
Activiteitenagenda, <i>Bestuur</i>	pag. 4
Bestuursmededelingen september 2023, <i>Hanneke Oltheten en Gab de Croock</i>	pag. 6
Excursieverslagen	pag. 6
Aan (toekomstige) auteurs, <i>redactie Strandloper</i>	pag. 8
Natuur Tekenworkshop van Anita Walsmit Sachs, <i>Jaap Eisenga</i>	pag. 9
Vogels kijken in de Elbtalaue en West-Havelland, <i>Leo en Claire Schaap-Müller</i>	pag. 10
Een nieuw seizoen Torenvalken, <i>George Hageman</i>	pag. 14
Broedresultaat Slechtvalken NH hotel Leeuwenhorst, <i>Gab de Croock en Rob Jansson</i>	pag. 16
Analyse prooiresten nestkast Slechtvalken NH Hotel Noordwijkerhout 2023, <i>Werkgroep Forensische Ecologie</i>	pag. 18
Leeuwenhorster jongen verblijden Sassemsse vogelaars, <i>Hans van Stijn</i>	pag. 24
Hybride Chinese Knobbelgans x Brandgans?? <i>Wilfried Niessen</i>	pag. 25
Galerie, <i>Ivo van Oosten</i>	pag. 26
25 jaar watervogels tellen op de Grote Vijver van landgoed Nieuw-Leeuwenhorst, <i>Hein Verkade</i>	pag. 28
Kerkuilendrama, <i>Mariska de Graaff</i>	pag. 41
Waarnemingen april mei juni 2023, <i>Peter Spierenburg</i>	pag. 42
Werkgroepen	pag. 50

Bij de voorplaat:

Baardman

Foto: Mariska de Graaff

In de Nederlandse vertaling van de *Vogelgids* van Lars Jonsson (1994) maakten we kennis met namen als Goudhaan, Baardman, Witgat, Paap en Bok. Alleen Nonnetje en Stormvogeltje behielden de laatste drie letters. Gelukkig mogen we nu weer spreken van Paapje en Bokje. De naam Baardman bleef echter gehandhaafd. Wellicht krijgen typisch mannelijke vogelnamen als Kemphaan en Baardman nog eens genderneutrale vervangers. Zie voor de officiële vogelnamen op www.dutchavifauna.nl.

De Baardman is een echte rietvogel. Zowel in het broedseizoen als daarbuiten is deze soort volledig afhankelijk van riet. Het voedsel bestaat in de zomer uit insecten en in de winter uit rietzaadjes. Winters met ijzel en sneeuw maken de rietzaadjes onbereikbaar. In de *Vogelatlas van Nederland* (2018) wordt de sterfte in strenge winters toegeschreven aan het geheel ontbreken van rietzaadjes aan het eind van de winter. In eerdere publicaties is te lezen dat in maart de maagsappen al zijn ingesteld op het verteren van insecten waardoor rietzaad niet meer als voedsel kan dienen. Een vorstperiode in begin maart zou daardoor catastrofaal zijn.

Voor de aanleg van de IJsselmeerpolders was de Baardman een zeldzame broedvogel in ons land en daar buiten. De aanleg van eerst Oost (1956) - en daarna Zuid-Flevoland (1968) zorgde voor een explosie wat de aantallen betreft. Schattingen spreken van vele duizenden broedparen in die jaren. Het broedareaal in ons land en West-Europa breidde zich hierdoor sterk uit. Op de trektelposten werden in die tijd regelmatig groepjes overvliegende 'baardmezen' gezien. Zo trokken op 6 oktober 1972 60 ex. over de Driehoek.

In februari 2022 had Mariska het geluk om bij de Zevenhuizerplas (iets ten noorden van Rotterdam) een groepje in het vizier te krijgen. Bij het ontdekken van Baardmannen speelt het opvangen van de typische roepjes vaak een grotere rol dan het uiterlijk van de mannetjes. De rietvelden bij Zevenhuizen staan in de meest recente vogelatlas als winter- en als broedgebied aangegeven.

Jelle van Dijk

Activiteitenagenda herfst 2023

Inloopochtenden

Iedere 1^e zaterdagochtend van de maand van 10.00 tot 12.00 in het Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20, Noordwijk
Zaterdag 7 oktober
Zaterdag 4 november
Zaterdag 2 december

Jeugd natuurclub

De activiteiten van de Jeugd natuurclub zijn bestemd voor kinderen van 6-12 jaar, tenzij anders vermeld. Je hoeft geen lid te zijn. Deelnemen is mogelijk na aanmelden via het e-mailadres: jeugd natuurclub@strandloper.nl. Je krijgt een e-mail ter bevestiging. In verband met de maximale groeps grootte is het helaas niet mogelijk deel te nemen zonder aanmelding vooraf! Tijdens de activiteiten worden soms foto's gemaakt, bedoeld voor publicatie op de website of in de Strandloper. Als u er bezwaar tegen heeft dat uw kind herkenbaar in beeld komt, gaarne melden aan de fotograaf.

Struinen in de Coepelduynen - foto: Annet de Willigen

Struinen door de duinen (Jeugdactiviteit)

Zaterdag 4 november tijd: 9.30 – 10.30 uur
Verzamelpunt: ingang Coepelduynen aan de Boerhaaveweg.

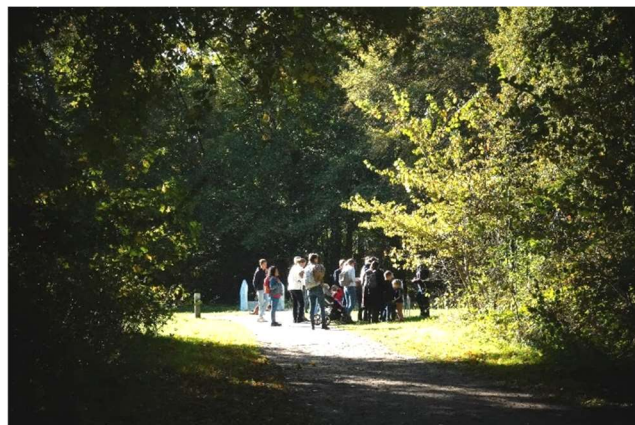
De educatieve werkgroep

De educatieve werkgroep organiseert activiteiten voor basisscholen.

In september zal op alle basisscholen in de 3 dorpskernen van de gemeente Noordwijk in groep 6 het Strandloper tje weer uitgedeeld worden.

Het **Herfstnatuurspel 2023** zal op woensdagmiddag **18 oktober** in het Leeuwenhorstbos gehouden worden. De start is bij de ingang aan het Westeinde, tegenover Dijk en Burg.

Tussen 13.00 uur en 14.30 uur kunt u uw deelnameformulier ophalen en starten. U heeft dan tot 16.00 uur de tijd voor deze natuurspeurtocht.

Herfstnatuurspel 2022 - foto: Piet Broekhof

Sjors Sportief: 11 november komen er 2 groepen uilenballen pluizen via Sjors Sportief

Excursies

Het algemene e-mailadres voor informatie over of aanmelden voor de excursies is: excursies@strandloper.nl. Bij auto-excursies wordt ervan uitgegaan, dat de chauffeurs een inzittenden-verzekering hebben. Tijdens excursies worden vaak foto's gemaakt, die gepubliceerd worden op de website en in de Strandloper. Als u er bezwaar tegen heeft herkenbaar in beeld te komen, wilt u dit dan aan de fotograaf melden?

Euro Birdwatch 2022 – foto: Jelle van Dijk

Euro Birdwatch zal dit jaar op **30 september en 1 oktober** plaatsvinden: bij zonsopgang op de Driehoek in de Noordduinen worden de trekvogels geteld. De Euro Birdwatch vestigt de aandacht op trekvogels en de gebieden die ze in Europa nodig hebben om bij te tanken voor hun reis. Het evenement maakt zichtbaar hoe groots het fenomeen vogeltrek is. Hierdoor draagt het evenement er hopelijk aan bij dat meer mensen enthousiast worden voor vogels en hun bescherming. In verschillende van de deelnemende landen is dat laatste namelijk hard nodig. In

Nederland is de Euro Birdwatch daarnaast ook een uitstekende gelegenheid om het belang van ons land voor trekvogels nog eens voor het voetlicht te brengen in de pers (zie <http://www.eurobirdwatch.eu/>)

Pier van IJmuiden – foto: George Hageman

Pier van IJmuiden

Zondag 15 oktober 2023

Tijd: 08.00 – 12.30u. Vertrek vanaf het parkeerterrein langs de Duinwetering.

De pieren van IJmuiden vormen een opvallende onderbreking in de strakke kustlijn tussen Hoek van Holland en Den Helder. Hierdoor zijn tussen en op de pieren vaak vogels te zien die we bij Noordwijk zelden goed in beeld krijgen. Daarbij is te denken aan Kuifaalscholver, Oeverpieper, Steenloper en Paarse Strandloper. In oktober trekken ook veel zeevogels in zuidelijke richting waardoor je op de punt van de Zuidpier kans hebt om vrij dichtbij soorten als Roodkeelduiker en Jan van Gent te zien. Bij storm wordt de Zuidpier afgesloten! Opgeven bij Gab de Croock (tel. 0641462765) of via excursies@strandloper.nl.

Starvevaart excursie – foto: Wil Heemskerk

Vogelplas Starvevaart

Zaterdag 11 november 2023

Tijd: 08.00 – 12.30u Vertrek vanaf de parkeerplaats langs de Duinwetering.

Recent zijn in de Vogelplas Starvevaart (dichtbij Stompwijk) allerlei werkzaamheden uitgevoerd die tot doel hadden de plas aantrekkelijker te maken voor vogels. Zo

zijn er ondiepten en zandplaten aangelegd die rust- en foerageergebied bieden aan steltlopers. We mogen dus veel steltlopers en eenden verwachten!

Opgeven bij Gab de Croock (tel. 0641462765) of via excursies@strandloper.nl

Delta gebied excursie – foto: George Hageman

Vogels in het Deltagebied

Woensdag 27 december 2023

Tijd: 08.00u – 17.00u Vertrek vanaf de parkeerplaats langs de Duinwetering.

Traditiegetrouw gaan we ook dit jaar in de laatste week van het jaar naar het Deltagebied.

Werd deze excursie vroeger altijd met de ‘ganzenexcursie’ aangeduid, tegenwoordig gaat het vooral om andere soorten zoals, overwinterende Lepelaars, Grote Sterns en Kemphanen. Helaas wordt de kans op Kleine en Wilde Zwanen steeds kleiner, maar met wat geluk zoals vorig jaar, worden wellicht ook deze soorten weer bijgeschreven. Opgeven bij Jelle van Dijk (071-3610833) of via excursies@strandloper.nl.

Lezingen

Elke laatste vrijdag van de maand, in het voorjaar en in het najaar, vindt er een lezing plaats in het Jan Verwey Natuurcentrum, Zilver schoon 20 Noordwijk. Voor de vaste vrijdagavondlezingen geldt: de toegang is gratis. De zaal gaat open om 19.30 uur. Vol = vol. Reserveren is niet mogelijk, dus kom op tijd.

29 september Theo Muusse over het boek: De Libellen van Zuid-Holland dat vorig jaar is verschenen.

27 oktober Kars Veling van de Vlinderstichting over ‘Vlinders in een veranderend klimaat’.

24 november Michel Kuijpers over Steenuilen en Kerkuilen.

26 januari Rogier van Vugt over de vergeten orchidee op de Azoren

23 februari Prof. dr. Jan van Gils (NIOZ & RUG) over de effecten van de snelle opwarming van het Noordpoolgebied op de kanoet.

Meer informatie over de lezingen op onze website www.strandloper.nl

Bestuursmededelingen september 2023

Activiteiten bestuur

Het bestuur is blij dat **Annet de Willigen** dusdanig is hersteld dat zij haar functie in het bestuur weer kan oppakken. Gedurende haar afwezigheid heeft Nel Nooyen haar bestuursfunctie waargenomen.

Zoals in de vorige Strandloper te lezen was onder “meer groen, kleur en fleur in het Vinkeveld” door Rob Choufoer (Strandloper 2023-02 pagina 25), is er in mei een 2-delige workshop ‘De zoemende tuin’ georganiseerd.

De 13 deelnemers hebben allemaal het certificaat “**Tuinambassadeur**” behaald en Noordwijk is dus 13 tuinambassadeurs rijker. Een tuinambassadeur is iemand die het leuk vindt burens, vrienden of bekenden in de omgeving te stimuleren en enthousiast te maken om de tuin te gaan vergroenen (zie

<https://www.degroeneuitdaging.nl/tuinambassadeurs>).

Want hoe meer groen, hoe beter en gezonder we de buurt met elkaar kunnen maken. Rob Choufoer heeft zich beschikbaar gesteld voor de functie coördinator Tuinambassadeurs gemeente Noordwijk. Wij gaan de komende maanden inventariseren of er andere wijken geïnteresseerd zijn in de cursus “de zoemende tuin”.

De VNVN participeert in een aantal overleggen met een adviserende rol. In **het groenoverleg met de gemeente**

Noordwijk is advies gegeven over de aanplant van 800 bomen. Met het **Atlantikwall Museum** is uitgebreid van gedachten gewisseld over het aangepaste projectplan betreffende de uitbreiding van het Atlantikwall Museum. De VNVN trekt hierbij samen op met Stichting Duinbehoud en met de Zoogdieren Werkgroep Zuid-Holland. De VNVN adviseert samen met Stichting Duinbehoud de **Noordwijkse Golfclub** over de herinrichtingsplannen. Tenslotte neemt Jelle van Dijk namens de VNVN deel aan de adviescommissie voor **het tweede beheerplan van het Natura 2000-gebied Coepelduynen**.

De redactiecommissie voor **het boek over de Noordduinen** heeft inmiddels de benodigde informatie bij elkaar. De fase van het schrijven is nu aangebroken. De verwachting is dat eind 2024 het boek zal verschijnen.

Een **biologische tuinderij aan de Duinweg** heeft advies gevraagd over het bestrijden van de muizenoverlast. Hier gaat een torenvalkenkast geplaatst worden. Van een bedrijf aan de Herenweg in Noordwijkerhout is de vraag gekomen of er een **huiszwaluwtil** geplaatst kan worden omdat er woningnood is bij de Huiszwaluwen. Ook hiermee gaan wij aan de slag.

Verslag excursies

Wat nog nooit is gebeurd: in de afgelopen periode zijn er drie excursies niet door gegaan wegens weersomstandigheden. De excursie naar de Crezépolder bij Ridderkerk van 23 juli kon niet doorgaan vanwege het slechte weer en dan vooral de wind. De jaarlijkse excursie naar de Coepelduynen ging niet door omdat er vanwege de extreme droogte weinig aan planten te zien was. Tenslotte ging de excursie fietsen door de bollenstreek van 12 augustus niet door omdat het met bakken uit de hemel kwam.

Zaterdag 20 mei - excursie Zouweboezem.

Jos Zonneveld: De Zouweboezem (118 hectare) bij Lexmond diende ooit als opslag van overtollig polderwater.

Op de rietpercelen groeide riet, dat gebruikt werd voor de daken van boerderijen. Nu zijn de uitgestrekte moerassen en rietvelden het domein van moerasvogels als Zwarte Stern, Waterral, Snor en Bruine Kiekendief.

In het voorjaar broeden hier 150 paar Purperreigers, de grootste broedkolonie van ons land. Met 15 deelnemers vertrokken wij om 8 uur vanuit Noordwijk om om 9:15 te verzamelen bij de parkeerplaats aan de

Zwarte Stern in de Zouweboezem – foto: George Hageman

boezemweg in Lexmond.

Vandaar uit lekker door het gebied gestruind.

Al snel werden de eerste vogels gespot: Bosrietzanger, Rietzanger, Zwarte Stern, Witvleugelstern, een niet alledaagse verschijning, maar hier broedt hij al enkele jaren.

Putter, Cetti's Zanger kon door ieder goed worden bekeken, zowaar bleef hij even rustig zichtbaar zitten. Bij het vogelscherm werd nagenoeg niets gezien, daar stond nauwelijks water, dus voor eenden en steltlopers was daar niets te zoeken, heel vreemd overigens.

Bruine Kiekendief, Spotvogel, Snor, Purperreiger, Ooievaar, Groenling, Koekoek, IJsvogel, Grutto, Tureluur, Kuifeend, Tafeleend, Visdief, Tjiftjaf, Fitis werden gedurende de wandeling nog gezien. Ook werden met de

telescoop nog enkele nesten bekeken. Deze bleken van Blauwe Reiger en Lepelaar te zijn.

Volgens velen een leuk gebied om zeker later nog eens terug te gaan, als de Sterns jongen hebben en de Purperreiger wat meer heen en weer vliegt om de jongen te verzorgen.

Rond 15:00 weer terug in Noordwijk met een voldaan gevoel.

Zondag 4 juni - Slechtvalken informatiedag bij de toren van NH Conference Centre Leeuwenhorst.

Gab de Croock: Het was een prachtige, zonnige dag waardoor de vogels goed te zien waren. Een standje van onze vereniging was op het terrein ingericht. Via de laptop konden de verrichtingen binnen de nestkast gevolgd worden. Met behulp van telescopen en kijkers konden de capriolen van zowel de jongen als ouders live gadeslagen worden. Informatiemateriaal was voldoende beschikbaar.

Ruim 50 personen hebben de locatie weten te vinden. Enkele bleven wel meer dan een uur kijken en lieten zich door de deskundige begeleiding volledig inlichten over het hoe en wat met betrekking tot Slechtvalken. Door NH Conference Centre Leeuwenhorst werd een uitgebreide koffiestand ter beschikking gesteld, waar de bezoekers dankbaar gebruik van hebben gemaakt.

Collage informatiedag Slechtvalken – foto's: Gab de Croock

Zaterdag 29 juli - Straatplantenexcursie

Vinkeveld

Jelle van Dijk: Toen Rob Choufoer, bestuurslid van wijkvereniging Vinkeveld, mij begin juni vroeg op 29 juli een plantenexcursie door 'zijn' wijk te leiden, vertelde ik hem dat zo'n wandeling pas leuk zou worden als het na weken extreme droogte eens flink zou gaan regenen. Gelukkig kwam de regen na onze afspraak met bakken uit de hemel en troffen we een bijzonder gevarieerde flora aan. De wandeling van zo'n anderhalf uur leverde bijna 50 soorten op!

De straatplantenflora laat duidelijk de invloed van de opwarming zien. Allerlei soorten uit België, Frankrijk en Zuid-Duitsland doen het beter in ons land dan ooit tevoren. Soorten die 25 jaar geleden nog zeldzaam waren in ons land, overwoekeren hier en daar onze trottoirs. Daarnaast verwilderen steeds meer tuinplanten in het stenige milieu van onze woonwijken, niet langer belaagd door gifspuit, staalborstels en strenge winters.

De wandeling begon op de stoep voor de Wijkjutter aan het Uitvaltje, de thuisbasis van de wijkvereniging. Hier waren direct al allerlei typische straatplanten te zien die sterk in opmars zijn, zoals Harig vingergras, Hertshoornweegbree en Gevlamde fijnstraal. Op weg naar de Tolhoren kwamen we natuurlijk ook planten tegen die vooral buiten de bebouwing te vinden zijn, maar ook tussen de stoeptegels een plekje vinden, zoals Smalle weegbree, Klein kaasjeskruid en Stinkende gouwe. Bij een muurtje aan de zuidzijde van de Tolhoren groeiden enkele Tongvarentjes, in Noordwijk een zeldzame soort. Ook het Kruipklokje en de Spoorbloem waren hier te zien. Aan het begin van de Tolhoren (vanaf de Herenweg) stonden we even stil bij de enorme groeiplaats van de Klimopbremraap. Deze Zuid-Europese soort heeft zich de laatste tien jaar ook in Noordwijk sterk uitgebreid. Deze plant zonder bladgroen parasiteert op de wortels van de Klimop. In bossen met veel Klimop, zoals Nieuw Leeuwenhorst, is deze plant nog niet gevonden, maar in de klimopperkjes van de bebouwde kom gaat het momenteel om enkele tientallen groeiplaatsen met vele honderden planten.

Teruglopend via de Fuikhoren zagen we nog de Hoge fijnstraal, ook een nieuwkomer in ons land. De wandeling werd besloten bij een pol van het Slaapmutsje aan de Alk, een fraai voorbeeld van een tuinsoort die steeds vaker in het straatmilieu wordt gevonden.

Slaapmutsje Vinkeveld Alk – foto: Jelle van Dijk

Verslag Jeugd natuurclub en educatieve werkgroep

Op zaterdag 3 juni hebben we een leuke jeugdactiviteit georganiseerd: **speuren naar sporen** in het Jan Verweycentrum.

De kinderen kregen een werkboekje waarin verschillende dieren stonden. Verspreid door het centrum lagen verschillende pootafdrukken. Met een zoekkaart erbij konden ze de juiste pootafdruk bij het dier zoeken en opplakken. Ook waren er nog andere diersporen te vinden, nl. vraatsporen zoals een dennenappel waar een Eekhoorn heerlijk aan had zitten knagen. En een braakbal van een uil en ook reeën - en konijnenkeutels werden goed geraden.

Als laatste activiteit werd er in het zand een pootafdruk gestempeld en daarna gevuld met gips, 15 min wachten en ze mochten de gipsen pootafdruk mee naar huis nemen. We hebben met elkaar een leuke, gezellige en leerzame jeugdactiviteit gehad.

De Bronckhorstschool is met 2 klassen braakballen komen pluizen, in totaal ongeveer 40 kinderen.

Op 19 juni heeft groep 6 (18 leerlingen) van **basisschool Hoffenne** een bosexkursie gedaan in het Leeuwenhorstbos, begeleiders: Gab, Robert, Luzia. De groep werd in drieën gedeeld en ging met begeleider en juf op pad. Aan het eind kwam iedereen weer bij elkaar op het grote grasveld en gingen de kinderen insecten vangen en bekijken in loeppotjes. Zeer geslaagd!

Het verslag van **op zoek naar zeediertjes** van 2 september zal in Strandloper 2023-04 te lezen zijn.

Speuren naar sporen – foto: Inge de Vroomen

Aan (toekomstige) auteurs

Van de redactie

Afspraken over het aanleveren van kopij.

In de Strandloper worden veel artikelen van verschillende auteurs gepubliceerd en daardoor gaat er vaak erg veel tijd zitten in het uniform maken van de bijdragen.

Vandaar het verzoek aan (toekomstige) auteurs zich zo veel mogelijk aan de volgende afspraken te houden.

Spelling

Voor de spelling van namen van vogels en andere dieren, bomen, planten e.d. gelden, voor zover het kopij voor De Strandloper betreft, de volgende regels:

Namen van plantensoorten e.d. worden met een hoofdletter geschreven: Beuk, Duindoorn.

Dat kan verwarrend zijn, want eik bijvoorbeeld is geen soortnaam zoals Steeneik of Kurkeik, maar een geslachtsnaam en wordt dus niet met een hoofdletter geschreven.

Bestaat een soortnaam uit meerdere woorden, dan krijgt alleen het eerste woord een hoofdletter: Grauwe abeel, Ruwe berk, Stinkende gouwe.

Voor diersoorten (behalve vogels) gelden dezelfde regels: Vos, Bruine beer.

Bij vogels wordt de soortnaam ook met een hoofdletter geschreven, wanneer de soortnaam uit meerdere woorden bestaat, krijgt ieder woord een hoofdletter: Middelste Jager, Grote Bonte Specht, Jan Van Gent etc.

Opmaak

Formaat: Word document

Lettertype **Times New Roman 10** of 11

Graag zo weinig mogelijk opmaak gebruiken

Geen kop- en/of voettekst gebruiken

Foto's kunnen in de tekst geplaatst worden, maar graag ook als aparte bestanden in hoge resolutie bij het tekstbestand aanleveren.

Hetzelfde geldt voor grafieken en tabellen.

Inleverdatum

Op pagina 2 van iedere Strandloper wordt de uiterste inleverdatum voor het volgende nummer vermeld. Houdt u zich daar s.v.p. aan.

De redactie kan zo nodig helpen bij het maken van een stukje voor De Strandloper.

Natuur Tekenworkshop door Anita Walsmit Sachs

Zaterdag 14 oktober 2023

Aanvang: 10:00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20

Zaterdag 14 oktober 2023 is er, wegens groot succes, een vervolgworkshop Teken en onder leiding van gerenommeerd kunstenaar Anita Walsmit Sachs. Tijdens deze workshop bent u vrij een onderwerp uit de natuur te kiezen. Dat kan wederom een vogel zijn, maar mag ook een schelp of iets uit de natuur zijn wat u zelf meebrengt.

Anita begon na haar studie als fijnschilder kunstenaar van o.a. stillevens en landschappen. Vanaf haar vijftigste heeft zij gewerkt als botanisch illustratrice bij het voormalig Nationaal Herbarium Nederland, waar zij hoofd was van het atelier tot haar pensioen in 2013. De natuur is haar inspiratiebron voor de talrijke schilderijen in olieverf, aquarel en tekeningen in pen en inkt. Haar werk bevindt zich in vele privécollecties over de wereld en is opgenomen in het Highgrove Florilegium van HRH King Charles III van Engeland en het Florilegium van de Royal Botanic Gardens te Sydney. Voor meer informatie over haar werk zie: www.anitawalsmitsachs.com

Kosten voor de workshop zijn €20,- per persoon, inclusief koffie/thee en lunch en kunnen contant, aan het begin van de workshop, worden voldaan. Papier en potloden zijn aanwezig, dus u kunt direct aan de slag! Mocht u al een gevorderde tekenaar zijn en liever willen aquarelleren dan dient u zelf papier en aquarelleer spullen mee te brengen, want die zijn niet aanwezig. De workshop is alleen voor leden toegankelijk. U dient zich wel van tevoren aan te melden, want we hebben maar een beperkt aantal plaatsen.

U bent van harte welkom vanaf 9:30, de workshop start om 10:00 en eindigt rond 15:30.

Aanmelden kan via Jaap Eisenga bij voorkeur per mail: j.eisenga@hotmail.com of telefoon 06 43490125.

Hier enkele resultaten van de vorige workshop.

Vogels kijken in de Elbtalaue en West-Havelland

Leo en Claire Schaap-Müller

Voor ons is het al heel lang gebruikelijk om met vrienden in het voorjaar te gaan kamperen. De kinderen zijn er niet meer bij, maar de traditie is blijven bestaan. Het accent is steeds meer op de natuur komen te liggen. Fietsen gaan mee, gekampeerd wordt in tent, caravan, camper of huuraccommodatie, als we maar bij elkaar in de buurt kunnen verblijven. We zijn allemaal natuurliefhebbers, maar ook andere activiteiten komen aan bod. Zo waren we bijvoorbeeld op Öland en gingen we naar de Cevenne, Müritz en de Extremadura. Omdat de Elbtalaue en Havelland al een keer eerder waren verkend, wisten we dat het een ideale plek was om met een groep naar toe te gaan. We verbleven begin mei 2023 op campings, voor Elbtalaue in de buurt van Gartow en voor West-Havelland bij Hohennauen. Beide gebieden liggen in de voormalige grensstreek met de DDR. Vanuit Noordwijk ligt Gartow ongeveer 600 km naar het oosten en is het goed bereikbaar. Hohennauen ligt daarvandaan ca. 100 km naar het zuidoosten. Het was een bijzonder bezoek. Veel is op de fiets bereikbaar, het landschap is zeer afwisselend met een soortenrijk en talrijk vogelleven. De moeite waard om iets over te schrijven.

Onze vereniging heeft al een traditie van excursies naar gebieden in voormalig Oost-Duitsland en de oude grensstreek. Een groep leden is er zelfs vogels gaan kijken toen er nog sprake was van het communistische regiem in 1984 (zie verslag van Wim Baalbergen in de Strandloper 1984 nr. 3) De verhalen over deze excursie doen nog steeds de ronde en gaan vooral over de merkwaardige verhouding met de autoriteiten en de avonturen die daarmee zijn beleefd. Veel later, eind april 2003, werd er een excursie georganiseerd naar Müritz en het schiereiland Rügen. In juni 2009 ging een groep naar Neu Darchau, ook aan de Elbe, maar noordelijker. Zoals we gewend zijn in Duitsland wordt er veel gedaan aan bescherming van kwetsbare natuurgebieden. Die bescherming gaat samen met goede bereikbaarheid, goede informatie en mooie vogelkijkhutten en -torens.

Elbtalaue

Na de eenwording van West- en Oost-Duitsland zijn langs de Elbe nieuwe natuurparken opgericht. In 1997 heeft de UNESCO het gebied, dat in verschillende Duitse staten ligt, erkend als 'Biosphärenreservat Flusslandschaft Elbe'. Met een oppervlakte van 3.750 km² is het een van de grootste in Europa. Wij waren in het zuidelijkste deel van dit reservaat. De zuidelijke Elbtalaue, vertaald Elbedalweide of -ooi (denk aan de Ooijpolder), is goed op de fiets te verkennen en voert door een dunbevolkte omgeving met weinig verkeer. Een heel afwisselend landschap met overstromgebieden, weilanden, akkers, bossen, moeras en oibossen. Het accent van de bescherming ligt op 'Auwälder' of oibossen zoals ze in Nederland worden genoemd. Bossen die langs het water staan en regelmatig onder water komen. Hier en daar hebben de gletsjers in het verleden stuwwallen doen ontstaan, zodat ook af en toe geklommen moest worden. Voor de bezitters van e-bikes

een peulenschil, maar als je zelf moet trappen een stevige klus. Er zijn naaldbossen op rivierduinen en overloopgebieden waarin oibossen liggen. Verschillende biotopen staan garant voor een grote soortenrijkdom, anders dan waar wij in Nederland aan gewend zijn. Natuurlijk ook vanwege de geringe bevolkingsdichtheid, het ontbreken van zware industrie en de rust die veel kansen biedt. Wij hadden geluk met het weer, zonnig met opkomende wind uit het noordoosten en droog. Goed fietsweer. In beide gebieden zijn overigens veel mooie kijkhutten en -torens gebouwd om naar vogels te kijken en het landschap te bewonderen.

Onderweg in het voormalige grensgebied kom je langs monumenten ter herinnering aan de tijd dat hier een streng bewaakte grens lag met verschillende barrières van hoge hekken met prikkeldraad. Soms moest een dorpje wijken voor de grenshekken (het voormalige Stresow). In dat verband is het bezoek aan het 'Grenzland Museum' in Schnackenburg een aanrader. Ook de oude spoorbrug bij Dömitz die de 2e wereldoorlog en de scheiding tussen oost en west heeft overleefd, is zo'n monument dat nu wordt gerestaureerd. De moeite waard om eens bij stil te staan

West-Havelland

Het 'Naturpark Westhavelland' is ruim 1300 km² groot en in 1998 opgericht. Binnen het landschapspark liggen verschillende beschermingszones voor natuur, landschap en vogels. Officieel heet het park nu 'Natur- und Sternepark Westhavelland' omdat het 's nachts een van de donkerste gebieden van Duitsland is waar de sterrenhemel heel goed zichtbaar wordt. Binnen het park liggen verschillende natuurgebieden die vooral door het water van de rivier de Havel zijn gevormd. De Havel, met een lengte van ruim 300 km, komt voorbij het stadje Havelberg in de Elbe.

Wat voor Elbtalaue geldt, is wat waarnemingen betreft ook van toepassing op West-Havelland. Het is wat grootschaliger, de afstanden wat groter met als absoluut hoogtepunt de Grote Trappen. We zijn er een paar dagen geweest. Er is echter nog veel meer te ontdekken omdat ook de Havel veel overloop- en moerasgebieden kent. Je zit overigens niet ver van Berlijn dat goed bereikbaar is vanuit Rathenow, dat dichtbij Hohennauen ligt. Voor beide gebieden geldt dat er sprake is van een grote biodiversiteit. Zoogdieren zoals Bever, Otter en Wolf komen er ook voor. Daarnaast een rijk planten-, insecten- en amfibieënleven. Zo werden we een keer op het verkeerde been gezet door een roep die we niet thuis konden brengen. Ook Merlin ID kon ons niet helpen. Later bleek het de bedreigde Roodbuikvuurpad te zijn, die een bijzondere, heldere en verdragende roep heeft.

Kraanvogels

Het viel meteen op dat er in deze delen van Duitsland veel Kraanvogels zijn, soms in groepen aan het foerageren, maar ook paartjes met een juveniele vogel of hier en daar nog op het nest. Ze zijn schuw maar er is voldoende ruimte

Kraanvogels komen veel voor. In dit geval waarschijnlijk twee mannetjes die het niet eens zijn met elkaar.

om afstand tot bezoekers te houden. Soms waren baltsende paartjes te horen. Op enige afstand zagen we twee vechtende Kraanvogels, waar het waarschijnlijk om het vrouwtje ging dat er roepend naast stond. Het ging er heftig aan toe, waarbij de ene en dan de ander met snavel richting de ogen van de tegenstander leek te pikken. Uiteindelijk koos de indringer het hazenpad en werd er vredig verder gefoerageerd. Als groepjes Kraanvogels overvliegen, is zonder uitzondering hun mooie karakteristieke roep te horen.

Roofvogels

De Zeearend is hier de meest spectaculaire soort en komt er veel voor. Gewoon onderweg op de fiets, zwevend boven het water of boven bosranden, hij is overal te zien. Om de Zeearend te kunnen bekijken, is in de buurt van Gartow zelfs een speciale uitzichttoren gebouwd; soms is een nest met een oudervogel te ontdekken. Soms zitten er meerdere arenden bij elkaar. In een geval telden we zelfs vijf arenden bij elkaar, zowel adulte als juveniele vogels, op de grond. Naast Zeearend kwamen we op onze fietstochten Visarend, Buizerd, Rode Wouw, Zwarte Wouw en Wespindief tegen. Daarnaast Torenvalk en Bruine Kiekendief. In het gebied komt zowel de Bonte Kraai als de Zwarte Kraai voor. Ook de Raaf is regelmatig te horen en te zien. De Rode Wouw is wel de meest talrijke roofvogel in beide gebieden, prachtig zwevend en jagend over velden

Wielewaal

Het is fantastisch om de Wielewaal zoveel te mogen horen. Zodra er wat hogere bomen zijn, lijkt hij voor te komen. Zijn zang is niet even maar regelmatig te horen. Soms zitten er twee dichtbij elkaar om al zingend hun territorium te verdedigen. Het 'dudeljo' was wel heel kenmerkend tijdens onze fietstochten. Soms zie je ze wegvliegen maar verder laten ze zich in de top van de bomen niet bekijken. In onze duinen moeten we het met veel minder zang doen en waarschijnlijk zijn het bij ons meestal doortrekkers.

Ortolaan

De Elbe vormt zo'n beetje het meest westelijke verspreidingsgebied van de Ortolaan. Het is een soort die het moeilijk heeft en sterk achteruit is gegaan. Hoewel het gebied bekend staat om zijn Ortolanen, komen ze er niet veel voor. We hadden in de Elbtalau geen succes. Misschien ook omdat we de zang niet goed kennen. Andere vogelaars die wij tegenkwamen, hadden meer succes. Toen we vanuit Hohennauen na een tip van een lokale vogelaar bij de Gülper See kwamen, hadden we meer succes. Gewoon langs de weg in eiken werd volop gezongen en was de vogel af en toe ook te zien, maar slecht te fotograferen.

Grote Trappen waren goed te bekijken vanuit de vogelkijkhut bij Garlitz.

Grote Trap

Een bezoek aan West-Havelland is alleen al vanwege de Grote Trap de moeite waard. Het is de dichtstbijzijnde populatie vanuit Nederland. Voor andere locaties moet je veel verder reizen, bijvoorbeeld naar Oostenrijk bij de Neusiedlersee, Hongarije of Spanje in de Extremadura, waar de grootste populaties leven. In het voormalige Oost-Duitsland wordt de Grote Trap inmiddels intensief beschermd. Nadat er hekken waren gezet, om in gevangenschap geboren kuikens aan hun natuurlijke omgeving te laten wennen, bleek hoe goed dat werkte. Binnen korte tijd maakten ook in het wild levende hennen hun nesten binnen deze hekken. Inmiddels zijn grote delen grasland extensief beheerd en van hekken voorzien, soms zelfs 30 ha. Niet alleen goed voor Grote Trappen maar ook Grauwe Kiekendief, Fazant, Kwartel en Patrijs broeden nu binnen deze 'exlosures'. Sindsdien is het aantal Grote Trappen in Duitsland flink toegenomen. Er wordt veel energie gestoken in het beschermen op drie locaties, de Havelländische Lucht, de Belziger Landschaftswiesen en Fiener Buch, gezamenlijk goed voor enkele honderden Grote Trappen. Wij bezochten de speciaal daarvoor gemaakte uitkijktoren bij Garlitz. Vanuit deze toren zijn de trappen

goed te observeren. Het is dan verrassend om daar ook andere Noordwijkse Vogelaars tegen te komen! Op de terugweg zagen we binnen de hekken, heel mooi en dichtbij, nog baltsende hanen.

Rietkragen met o.a. Grote Karekiet

Rietkragen afgewisseld met struiken en wilg bieden een afwisselende vogelbevolking. Geelgors en vooral Grauwe Gors zijn veel te horen. De rietkragen zijn het domein van Kleine en Grote Karekiet. Opmerkelijk veel Grote Karekieten, die in ons land zeldzaam zijn. Hij zit er gewoon in het oude riet van smalle rietkragen, langs de weg en langs fietspaden en niet in grote rietvelden zoals je dat zou verwachten. Rietzangers en Rietgorzen zijn er talrijk, hier en daar een Blauwborst, terwijl

Blauwborst tussen wilgenstruiken langs het water.

Sprinkhaanzanger en Snor ook te horen zijn. Langs de Gülper See waren ook Buidelmees, Sperwergrasmus en Baardman aanwezig.

Velden en bosranden

Aan randen met bomen en bossen zijn weer veel andere vogels te zien en te horen zoals verschillende soorten mezen, veel vinken, soorten van het struweel en af en toe een Grauwe Klauwier. Kneu, Putter en Europese Kanarie zijn, net als het Paapje en de Roodborsttapuit goed te ontdekken en te zien. We hoorden Zwarte Specht en Draaihals. Op de weilanden zagen we naast veel Kraanvogels, Wulp, Ooievaar, Blauwe Reiger, Veldleeuwerik en een enkele Grote Zilverreiger. Geen Tureluurs en Grutto's, maar wel een enkele Kievit. Natuurlijk is ook de Grauwe Gans op veel plaatsen aanwezig. De nesten van Ooievaars vind je op huizen en andere gebouwen, soms op daarvoor bestemde palen. Op plas-drasgebiedjes en meertjes troffen we doortrekkende Kemphanen en Bosruiters aan. Zo zagen we vanuit een mooie kijkhut o.a. Roodhalsfuut en Zomertaling, maar ook veel andere watervogels zoals Wintertaling, Krakeend, Slobeend en Brilduiker.

Verder lezen en informatie

Er is niet veel beschikbaar als je naar een natuur- of vogelgids voor de gebieden zoekt. In het verleden zijn wel gidsen verschenen, maar deze zijn niet meer actueel en niet meer leverbaar. Op de websites met betrekking tot Elbtalau en West-Havelland is echter veel informatie te vinden. Ter plaatse zijn uitstekende fiets- en wandelkaarten te koop en brochures zijn in het kader van toerisme en natuurbescherming volop aanwezig. Verder hebben we veel nut gehad van de nieuwe app Merlin Bird ID. In

De Europese Kanarie, een onopvallende zangvogel.

biotopen waar je niet zo goed thuis bent, is het dikwijls lastig om de niet algemene soorten direct op zang te kunnen herkennen. Met Merlin erbij lukte dat een stuk beter!

Grauwe Klauwier, een regelmatig voorkomende soort.

Een nieuw seizoen Torenvalken

George Hageman

Sinds we in 2020 op het Westeinde zijn gaan wonen, broeden er voor het derde seizoen Torenvalken in de kast in onze tuin. Omdat er sinds vorig jaar een camera in de kast is geplaatst, kunnen we de verrichtingen van het paar Torenvalken nauwgezet volgen. In de maanden augustus tot februari is het rustig en zien we beide vogels af en toe individueel op de camera. Ze zijn in de winter niet zuidwaarts getrokken. Op 13 februari zien we ze samen in de kast, ze knuffelen als tortelduiven. Hoewel ze niet geringd zijn, is het zeer waarschijnlijk dat het dezelfde vogels zijn als de vorige jaren. Opvallend is dat ze veel minder schuw zijn dan voorheen en blijkbaar gewend aan onze aanwezigheid. Ze blijven gewoon zitten als we aan komen lopen. Eenmaal landde het mannetje op een paar meter voor ons op het gras.

Man (links) en vrouw in de kast.

Ze gedragen zich bijna als “wilde” huisdieren. In de maanden maart en april wordt het broedseizoen voorbereid. Man en vrouw “draaien kuiltjes” op de bodem van de kast die bedekt is met turfmoles. Ze paren meermalen per dag en de man brengt regelmatig een muis naar de kast voor de vrouw, als versterking van de paarband. De prooi-overdracht gebeurt in luttele seconden: het vrouwtje neemt de prooi over en vliegt de kast uit om die op het bollenland of op een nabijgelegen kas op te peuzelen. Even later is ze weer terug. Het is blijkbaar een goed muizenjaar, want 80-90% van de prooien is een muis. De rest bestaat uit hagedissen, jonge vogels en een Veenmol. Of het komt door het koude voorjaar weten we niet, maar het eerste ei komt twee weken later dan vorig jaar: op 2 mei. Uiteindelijk liggen er vijf eieren (op de camera zien we er maar vier). Vrouw broedt vanaf het moment dat er vier eieren liggen. Man neemt de broedtaak over als de vrouw haar prooi gaat verorberen. Opdringerige Kauwen vliegen rond de kast en gaan er bovenop zitten, maar het paar verdedigt de kast met verve. In de tuin broeden ook Merels en die zijn niet gediend van een jager in de buurt. Geagiteerd maken ze duikvluchten naar de Torenvalken, die zich niet laten wegjagen. Er valt veel te zien in en rondom de kast. In de sloot, op 20 meter van de kast, start een paar Waterhoenen een nest in een eendenkorf,

Geagiteerde Merels rond de kast

verscholen tussen de begroeiing. Zes jongen zien we in juli zwemmen met de ouders.

Op 5 juni, na 34 dagen, komt het eerste ei uit. Binnen twee dagen zien we vier jongen en een ei, dat later blijkt onbevruucht te zijn. Er breken drukke tijden aan voor het

Vier jongen worden gevoerd

valkenpaar. Man brengt nog vaker (elke 2-3 uur) muizen. Alleen de vrouw voert en verdeelt de prooi in kleine stukjes over de vier opengesperde snaveltjes. De eerste prooi wordt al om 7 uur gebracht, de laatste rond 21 uur. Als de vrouw even de vleugels wil strekken, bewaakt de man de kast. Na het voeren verdwijnen de jongen weer onder de warme vleugels van moeder Torenvalk. Na een

Drie weken oud

week laten de ouders de jongen af en toe alleen in de kast, om samen te jagen. De jongen groeien als kool, ze beginnen al wat dons te verliezen en doen vlieg oefeningen. Nieuwsgierig zitten ze op een rijtje in de “vensterbank” van de kast en verkennen de omgeving.

Vorig jaar werden de jongen geringd toen ze 19 dagen oud

waren. Dit jaar zijn we rond die tijd op vakantie in het buitenland en wordt het later. Zou het nog op tijd zijn? Vanaf ons vakantieadres kunnen we de vogels volgen via de camera en hebben we contact met Maarten Verrips, die de jongen elk jaar ringt. Als we weer thuis zijn, op 30 juni (25 dagen oud) zullen de vier jongen geringd worden. Het risico van “oudere” jongen is, dat ze uit de kast springen,

Ringen van een jong

voordat de ringer ze kan pakken. Dan komen ze in een brede sloot terecht en dat moeten we voorkómen. Voor de zekerheid zorgen we voor een schepnet, zodat de opening van de kast afgedekt is bij het eruit halen van de jongen. Dat blijkt geen overbodige maatregel: een van de jongen belandt in het schepnet en gelukkig niet in de sloot. Het blijken vier mannetjes te zijn, allemaal met een gewicht van ca. 235 gram.

Vier weken oud

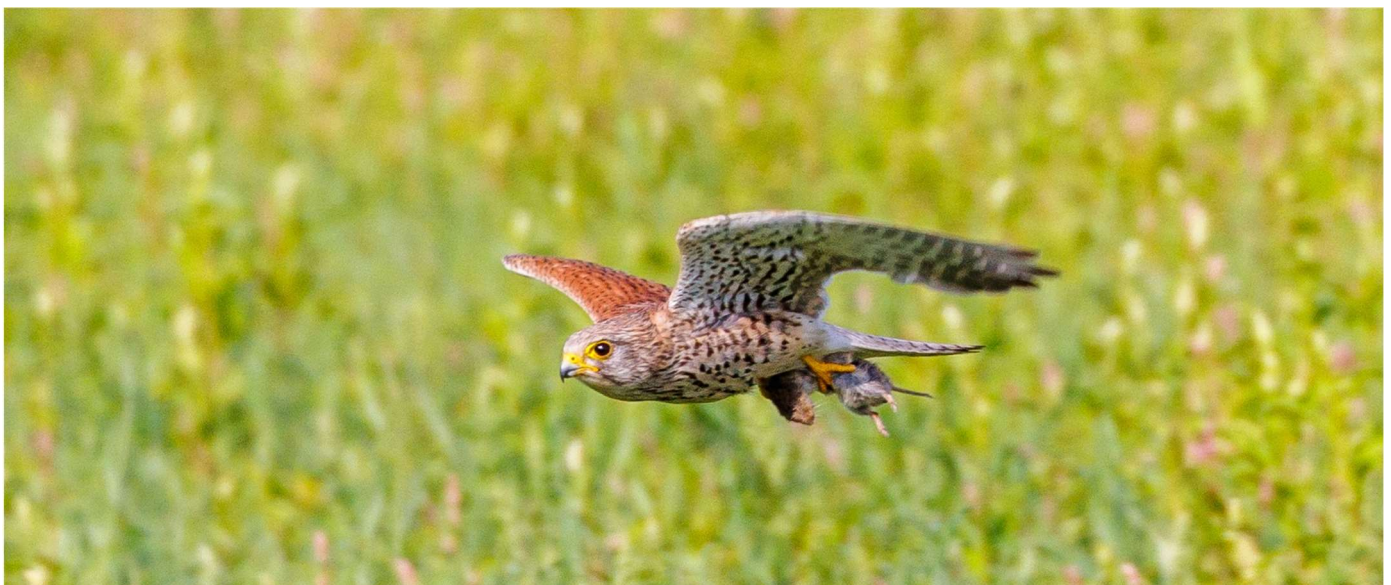
Na het ringen, meten en wegen worden ze gauw teruggeplaatst in de kast. Binnen een half uur komt moeder al weer met een prooi voor de jongen en is het alsof er niets gebeurd is. Het onbevuchte ei wordt later door Rob Jansson uitgeblazen.

In tegenstelling tot vorig seizoen slaapt het vrouwtje vanaf 2 juli niet meer in de kast bij de jongen. Er worden vanaf die datum ook minder prooien naar de kast gebracht, alsof de ouders de jongen stimuleren om de kast te verlaten en uit te vliegen. Tijdens de zomerstorm Poly op 5 juli, blijven de jongen veilig tegen de achterwand van de kast zitten. De volgende dag (op 6 en 7 juli) vliegen de vogels uit, 31-32 dagen oud. Op de schoorsteen van ons huis bedelen ze om voedsel. Op 7 juli komt het vrouwtje met prooi naar een lege kast en vliegt onverrichter zake weer weg. We zien de juveniele vogels nog een paar dagen in de buurt van de oudervogels rondom ons huis.

Tien dagen na het uitvliegen wordt helaas een van de jongen dood gevonden, verstrikt in een afdeknet voor planten en gewassen, op 300 meter van ons huis. De vinder komt bij ons aan huis om dat te melden. Via Griel (de online database van geringde vogels) ontdekte hij waar de vogel vandaan kwam. Elk seizoen loopt het weer anders met de Torenvalken. Op naar volgend jaar!

Juveniel op de schoorsteen.

Vrouwtje vliegt met prooi naar de kast

Broedresultaat Slechtvalken NH Hotel Leeuwenhorst

Gab de Croock en Rob Jansson.

Voor het vierde jaar op rij was er weer een succesvol broedgeval van de Slechtvalken op de toren van NH Hotel Leeuwenhorst.

Echter het begon dit jaar heel anders dan voorgaande jaren. Na het broedseizoen van 2022 waren beide oudervogels nog lange tijd aanwezig op en rond de toren. In de maand oktober/november van dat jaar zagen we ons geringde mannetje (BHP), met een ander wijfje (EJB), geringd op de Maxima Centrale te Lelystad in 2019, op en in de nestkast. De periode daaropvolgend werden geen Slechtvalken op of rond de toren gesignaleerd.

Totdat in februari een nieuw mannetje (BSV), geringd in 2019 op de watertoren van Aalsmeer, met een nieuw ongeringd vrouwtje de nestkast kwamen inspecteren. Het mannetje bracht prooi naar het vrouwtje als huwelijksgeschenk en al snel werd een nestkuiltje in de kast gegraven. Wat er met de oudervogels van vorig jaar is gebeurd, is niet bekend. Ze kunnen bijvoorbeeld vogelgriep hebben gekregen door het eten van besmette vogels, of door andere oorzaken om het leven gekomen zijn. Uit vorenstaande blijkt wel dat er in de omgeving een groot aantal Slechtvalken aanwezig is en dat de toren van Leeuwenhorst in trek is als geschikte broedplaats. Ook op de toren van Radio Nora waren de hele zomer verschillende Slechtvalken aanwezig, die daar echter niet tot broeden zijn gekomen.

Eerste stappen op het rooster – foto: Rob Jansson

Tussen ongeveer 14 en 20 maart werden de vier eieren gelegd, die in dit geval niet alleen door het vrouwtje, maar ook veelvuldig door het mannetje bebroed werden. Op 23 april kwamen de eerste twee jongen uit het ei en een dag later het derde jong. Het vierde ei bleek later onbevruucht te zijn. Het is altijd weer een bijzonder schouwspel om, vooral de eerste periode, de volwassen vogels met hun vervaarlijke snavel subtiel de jongen te zien voeren met kleine stukjes vlees.

Gewogen voor het ringen – foto: Rob Jansson

Door overvloed aan prooimateriaal in de omgeving groeiden de jongen voorspoedig, zodat ze op 17 mei geringd konden worden. Het bleken twee mannetjes en één vrouwtje te zijn. De mannetjes waren van een gemiddeld formaat, maar het vrouwtje was zeer fors. Ze woog ruim een kilo, wat door onze vaste ringer, Martin Mollet, ook als zeer bijzonder werd bestempeld. Mogelijk heeft ze dit geërfd van moeder Slechtvalk die namelijk ook aan de grote kant was.

Ruim twee weken later durfden de jonge mannetjes de eerste stappen op het rooster te zetten, enkele dagen later volgde het jonge vrouwtje.

Op het rooster werden volop vlieg oefeningen uitgevoerd, wat een prachtig schouwspel is. Het is ook altijd maar afwachten of er één niet misstapt.

Dat bleek dus 5 juni: door omstanders

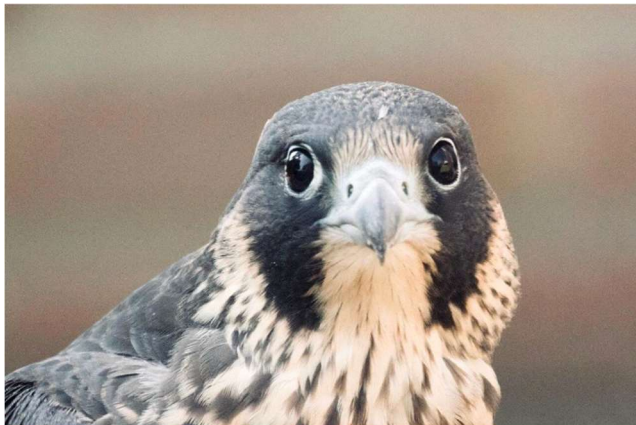
werden we gebeld dat er een jonge vogel op de grond zat. Het enige wat je dan kunt doen, is de vogel vangen en weer boven

op de toren zetten. De jongen worden namelijk op de grond niet gevoerd door de ouders. Op 7 juni was het weer raak, het jonge vrouwtje zat op een muurtje bij de toren. Hetzelfde laken een pak, het dier vangen en weer de toren oplopen en het terugzetten op de balustrade van de toren. Na enkele dagen konden de jongen dusdanig vliegen dat ze zelf weer de top van de toren konden bereiken.

Op dit moment zijn de jonge Slechtvalken geheel zelfstandig en worden ze regelmatig in de omgeving van Leeuwenhorst waargenomen.

2 fraaie portretten! Foto: Rob Jansson

Vlieg oefeningen op het rooster – foto: Jan Hendriks

**Rapport: analyse prooiresten
nestkast slechtvalken NH-Hotel
Noordwijkerhout.
Verzameld 14 mei en 21 juli 2023**

**Werkgroep Forensische Ecologie
Rapport WFE nr. 10
Ouderkerk aan de Amstel,
25 juli 2023**

Inleiding

Op 21 juli 2023 hebben Rob Jansson, Gab de Croock en Fons Bongers de slechtvalkneestkast op het terrein van NH Hotel Noordwijk Conference Centre Leeuwenhorst (NH Hotel Noordwijkerhout) ontdaan van de prooiresten die hier door de Slechtvalken sinds 14 mei 2023 waren achtergelaten. Ook rond de omgang van de toren en rond de voet van de toren is gezocht naar prooiresten. Alle prooiresten zijn verzameld. Daarna zijn de prooiresten door Fons Bongers uitgezocht op prooi-soort en aantal prooidieren.

In de periode tussen maart 2023 en het ringen van de 3 jongen op 14 mei zijn diverse prooiresten verzameld door met name Rob Jansson. Ook die prooien zijn op naam gebracht en in dit rapportje vastgelegd.

Methode

1. De partij prooiresten is uitgezocht, gescheiden naar prooi-soort. Per prooi-soort is het aantal prooidieren vastgesteld. Voor het vaststellen van het aantal prooidieren zijn de volgende regels gehanteerd:
2. Van de tamme duiven zijn kweekringen verzameld (19 stuks). Bij de prooiresten is van de tamme duiven ook het aantal gordels (linkervleugel – opperarmbeen – borstbeen – opperarmbeen – rechternvleugel) geteld, aangevuld met het aantal losse opperarmbeenen van tamme duiven. Dat leverde een totaal van 22 duiven op. Aangevuld met 8 verzamelde duiven in mei.
3. Van de Spreeuwen zijn de hand- en staartpennen verzameld. Daaronder bevonden zich 20 één na buitenste handpennen (de grootste), en vier (bijna) volledige prooidieren. Aldus is het aantal van 24 bepaald. Aangevuld met twee prooiresten bij het ringen van de jongen leverde het totaal van 26.
4. Van de Grote Bonte Spechten zijn de resten van 3 linkervleugels gevonden. Corresponderend met drie prooidieren.
5. Met een metaaldetector is de hele massa prooiresten gecontroleerd op het voorkomen van stalen of aluminium ringen van vogeltrekstations. Er zijn er geen aangetroffen.

Grote Bonte Specht: de resten van (minimaal) 3 linker vleugels. De onderste baan zijn staartpennen van een Grote Bonte Specht.

Spreeuw: 20 een na buitenste handpennen van de linkervleugel van een Spreeuw. Dus minimaal 20 prooivogels. Vermeerderd met 4 complete prooidieren leverde dit de 24 Spreeuwen op na het ringen van de jongen. Het overgrote deel van de Spreeuwen wordt gevormd door eerstejaars vogels, gepakt kort na het uitvliegen.

Huismus: de resten van 3 linker vleugels. Dus minimaal 3 prooivogels. In ieder geval 1 volwassen en 1 eerstejaars Huismus.

Van links naar rechts: een handpen, een armpen en 2 staartpennen van een Witte Kwikstaart.

Drie jongen van 2023 tijdens het ringen op 14 mei 2023.

Het aanbrengen van een van de twee Goudplevieren, op 10 maart 2023 .

Man links en vrouw rechts, hoogstwaarschijnlijk met de Rosse Grutto.

Verschillende onderdelen van een Watersnip zoals die als prooirest kunnen worden aangetroffen. De kleurige pennen zijn staartpennen. Zeer herkenbaar voor Watersnip als prooi..

Prooiresten, verzameld bij het ringen van de jonge slechtvalken op 14 mei 2023 en het schoonmaken van de nestkast op 21 juli 2023.

Noordwijkerhout, NH-Hotel

Nr	Soort	Van maart tot het ringen vd jongen op 14-05-2023	Tijdens schoonmaak 21-07-2023	Totaal	% van N	Gewicht prooi	Gewicht prooi-soort	% van totaal gewicht
1	Gierzwaluw	1	1	2	2%	38	76	0,4%
2	Goudplevier	2		2	2%	214	428	2,3%
3	Groenling	1		1	1%	28	28	0,2%
4	Grote bonte specht		3	3	3%	75	225	1,2%
5	Grutto		1	1	1%	285	285	1,5%
6	Houtsnip	3		3	3%	310	930	5,1%
7	Huismus		3	3	3%	32	96	0,5%
8	Kauw	1	1	2	2%	246	492	2,7%
9	Kievit	2		2	2%	200	400	2,2%
10	Koekoek	1		1	1%	110	110	0,6%
11	Kokmeeuw	1		1	1%	280	280	1,5%
12	Merel	4	1	5	5%	100	500	2,7%
13	Rosse grutto	1		1	1%	345	345	1,9%
14	Spreeuw	2	24	26	29%	75	1.950	10,6%
15	Tamme duif	8	22	30	33%	375	11.250	61,2%
16	Tureluur		1	1	1%	115	115	0,6%
17	Turkse tortel		1	1	1%	150	150	0,8%
18	Visdief	1		1	1%	120	120	0,7%
19	Watersnip	2		2	2%	105	210	1,1%
20	Wintertaling	1		1	1%	300	300	1,6%
21	Witte kwikstaart		1	1	1%	24	24	0,1%
22	Zanglijster	1		1	1%	75	75	0,4%
	Totaal	32	59	91	100%	Gem 202 gr	18.389	100,0%

Het gemiddelde gewicht van de prooien bedraagt ongeveer 202 gram, aanmerkelijk minder dan die uit 2022 (253 gram). Verhoudingsgewijs pakten de valken meer Spreeuwen en minder tamme duiven in de periode dat er opgroeiende jongen waren (vanaf het ringen op 14 mei).

Tamme duif is, zoals op veel plaatsen in Nederland een soort die een substantieel deel levert van het gewicht aan voedsel voor Slechtvalken als broedvogel. Zo ook in Noordwijkerhout 2023. Zoals op andere plaatsen nabij de kust profiteren ze ook van de seizoenstrek van steltlopers. Omdat we erin zijn geslaagd veel prooiresten te verzamelen, hebben we ook de resten gevonden van prooisorten die met een lage frequentie zijn gepakt.

De drie jonge Slechtvalken zijn vooral gevoed met Spreeuwen en tamme duiven. Met ruim 70% van het prooigewicht hebben zij het broedsucces voor een belangrijk deel bepaald.

Ouderkerk aan de Amstel, 25 juli 2023

Foto titelblad: hand- en staartpenen van de Koekoek. Een niet alledaagse prooi van een Slechtvalk.

De foto's van veren zijn van de hand van Fons Bongers. De overige zijn gemaakt door Rob Jansson, deels als still van de webcamera.

Leeuwenhorster jongen verblijden Sassemse vogelaars

Hans van Stijn

Sinds dit jaar staat de Slechtvalk op de Sassemse broedvogellijst. Een paar valken, beide afkomstig van Leeuwenhorst, heeft met succes gebroed in de nieuwe nestkast op de katholieke kerk in het dorp. Het is de kers op de taart voor de lokale vogelaars die al jaren gewend waren om in de winter deze mooie roofvogel op de kerktoren te zien. Een Zweedse vrouw Slechtvalk (kleuring blauw L3) had vanaf de winter van 2015/2016 vrijwel jaarlijks haar winterterritorium op de kerk. De kerk en omgeving, met o.a. de Kagerplassen op zo'n 2 km, bood haar blijkbaar voldoende voedsel om iedere winter als winterstek te fungeren.

In de zomer van 2020 verbleef onverwacht een jong paartje valken op de toren, de man was in 2019 op een kerk in Den Haag geboren. Dit vergrootte de hoop op een broedgeval maar daarvoor ontbraken de juiste middelen; er was geen nestkast en geschikte plekken op de kerktoren (nissen, laagtes e.d.) waren er niet voor een broedende Slechtvalk. Door de coronapandemie lukte het niet om een kast te plaatsen, dat is uiteindelijk op 19 november 2022 gedaan door een aantal enthousiaste vogelaars met onmisbare hulp van Gab de Croock en Rob Jansson die hielpen met bouwtekeningen en veel (praktische) tips.

Hierna was het wachten op goed nieuws dat begin februari kwam: twee Slechtvalken waren aanwezig bij en in de nestkast! Beide vogels waren geringd en bleken allebei geboren te zijn in de nestkast op Leeuwenhorst, de man HBT in 2020 en de vrouw JBB in 2021. Hoewel het een jong en onervaren paar was, is het ze gelukt om jongen groot te brengen. Bij een controlebezoek begin mei, de aanwezige camera's waren helaas niet aangesloten, zaten drie jonge Slechtvalken in de nestkast terwijl vrouw Slechtvalk luid roepend rond de kerk vloog. Op 10 mei zijn de drie jongen geringd en bleken het drie mannetjes te zijn. Inmiddels zijn we een aantal maanden verder en worden de valken nog regelmatig gezien, niet alleen op en bij de kerk, maar ook op andere plekken in en aan de rand van het dorp.

Omdat de jongen voortkomen uit een broedpaar van broer en zus, is het de vraag of de jongen zich kunnen voortplanten. Het antwoord hierop weten we hopelijk over een aantal jaar als de ring van een man van een succesvol broedpaar wordt afgelezen en het één van de Sassemse mannen blijkt te zijn. Ik houd het in de gaten!

Slechtvalk man HBT Sassenheim – foto: Hans van Stijn

Slechtvalk vrouw JBB Sassenheim – foto: Hans van Stijn.

Drie jonge Slechtvalken Sassenheim – foto: Hans van Stijn

Hybride Chinese Knobbelgans x Brandgans??

Wilfried Niessen

Met de opening van de Westelijke Randweg (Bollendreef) van Voorhout heb ik er als wandelaar en inwoner van Voorhout een extra wandelrondje bij. Sinds ten minste 9 januari 2023 zit er langs de Bollendreef een Chinese Knobbelgans (*Anser cygnoides forma domestica*) en sinds ten minste 15 maart ook een Brandgans (*Branta leucopsis*). Op 28 juni zag ik een groepje ganzen: een waakzame Chinese Knobbelgans en, foeragerend, een Brandgans en drie grijze jongen. Waren deze jongen nu hybriden van Chinese Knobbelgans en Brandgans, vroeg ik mij meteen af. De snavels van de jongen leken wat mij betreft meer op die van de Knobbelgans dan op die van de Brandgans. En ik ben de vogels gaan volgen. Ganzen groeien snel. Op 23 juli waren de kuikens een stuk groter en hadden nu ook een duidelijke koptekening. Juist via koptekeningen heb ik eerder dit jaar (23 maart en 1 april) in de Veerpolder bij Warmond hybriden van Grauwe Gans en Canadese Gans en van Canadese Gans en Brandgans waargenomen. Bij waarneming.nl lijkt deze hybride vorm niet bekend. Hun automatische beeldherkenningssoftware *Nature Identification API*, kortweg NIA, herkent de jongen als Canadese Gans, maar ik zie toch een heel andere koptekening. Alleen DNA-onderzoek kan natuurlijk vertellen of het echt hybriden zijn, of dat er misschien sprake is van adoptie. Maar ik vond het toch leuk om deze waarneming even te melden.

wilfried_niessen@kpnmail.nl.

Foto genomen 28 juni 2023

Ik heb mijn waarneming met toelichting ook gepost op het Forum "hybriden" op waarneming.nl. Daar kreeg ik als feedback dat een Chinese Knobbelgans meestal niet raszuiver is en dus eigenlijk als "parkgans" zou moeten

worden genoteerd, en de kleintjes dus als "hybride Parkgans x Brandgans".

Mariska de Graaff van Rootselaar heeft op 26 juni jl. dezelfde familie gerapporteerd op waarneming.nl (<https://waarneming.nl/observation/278077406/>).

Foto van 23 juli 2023

Toelichting Jelle van Dijk

Op de laatste foto van Wilfried Niessen zijn hybriden van Chinese Knobbelgans x Brandgans te zien. De jonge vogels vertonen duidelijk kenmerken van de Brandgans en niet van de Grote Canadese Gans. Zo is er boven op de kop een witte vlek te zien. Zo'n vlek ontbreekt altijd bij de Grote Canadese Gans, maar niet bij de Brandgans. Verder loopt het zwart van de nek door tot op de borst. Bij een zwemmende Grote Canadese Gans zie je altijd nog een lichte strook onder het zwart van de hals.

Het gaat dus zeker om een stel jongen waarbij de ook aanwezige Brandgans de vader is. Het vrouwtje van de Chinese Knobbelgans is geen zuiver exemplaar. Als je even wat plaatjes op het internet opzoekt, zie je dat de Chinese Knobbelgans een veel hogere knobbel op de snavel heeft en dat het verenkleed duidelijk donkerder gekleurd is. Het gaat hier dus om een kruising van een niet zo zuivere Chinese Knobbelgans met een zuivere Brandgans.

Galerie:

Ivo van Oosten, geboren 1964 te Noordwijk

Van jongs af aan ben ik geïnteresseerd in de natuur.

Ik heb het geluk gehad dat ik ben opgegroeid met onze mooie duinen en het strand.

Periodes van hutten bouwen gingen langzamerhand over naar het interesse krijgen van wat er allemaal leeft, groeit en bloeit in onze omgeving.

Als kind vond ik het leuk om alles vast te leggen met potlood, pen en papier.

Mijn grote voorbeeld was Rien Poortvliet. Menige afbeelding uit zijn boeken heb ik getracht na te tekenen of te schilderen.

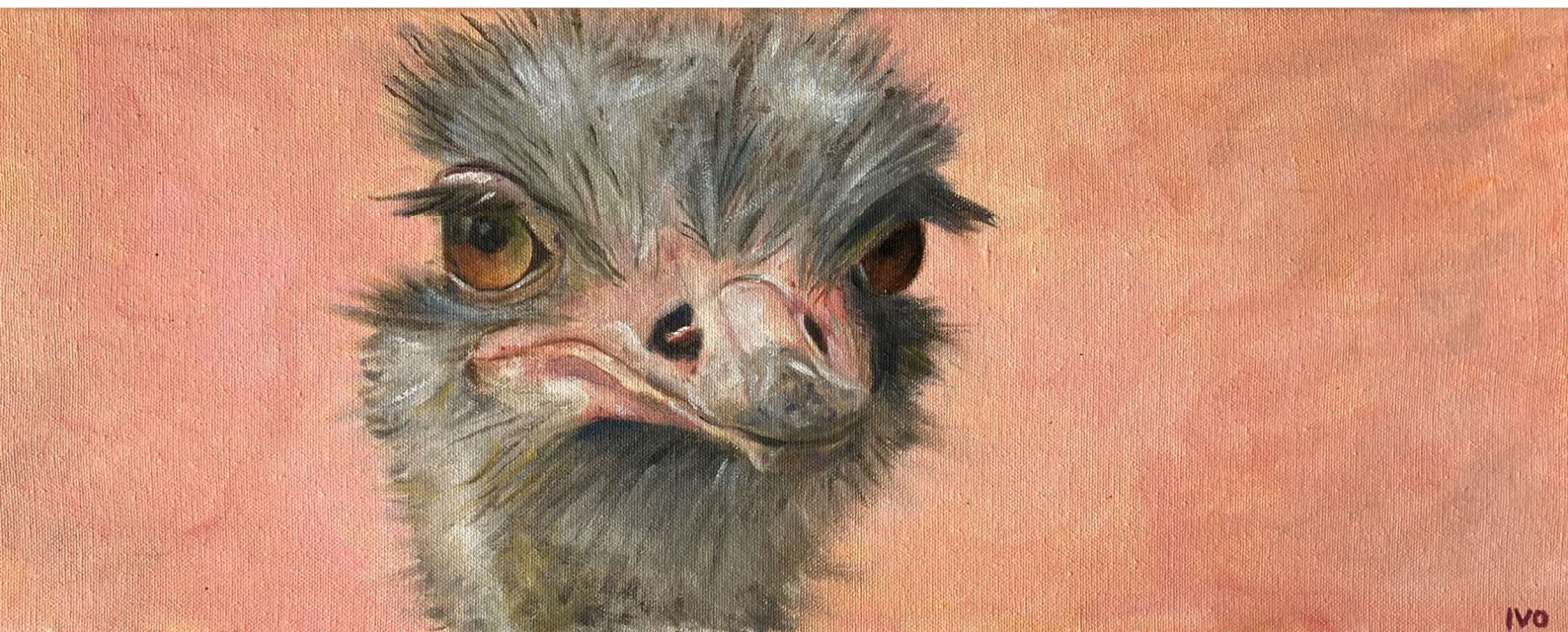
Op 22-jarige leeftijd kwam ik in de Koepelgevangenis Haarlem te werken. Al snel kwam ik in aanraking met de aanwezige crea-shop, waar gedetineerden hun talenten konden ontdekken en of onderhouden. Buiten mijn diensten als bewaarder op de afdeling, heb ik met plezier veel diensten op deze crea-shop doorgebracht.

Verder heb ik in mijn vrije tijd schilderles genoten van Giel Langeveld, Lucia Bezemer en momenteel van Deana Lassooy in Noordwijkerhout. Eigenlijk schilder ik van alles wat op mijn pad komt, van realistisch tot abstract, voornamelijk olieverf, maar vooral vogels.

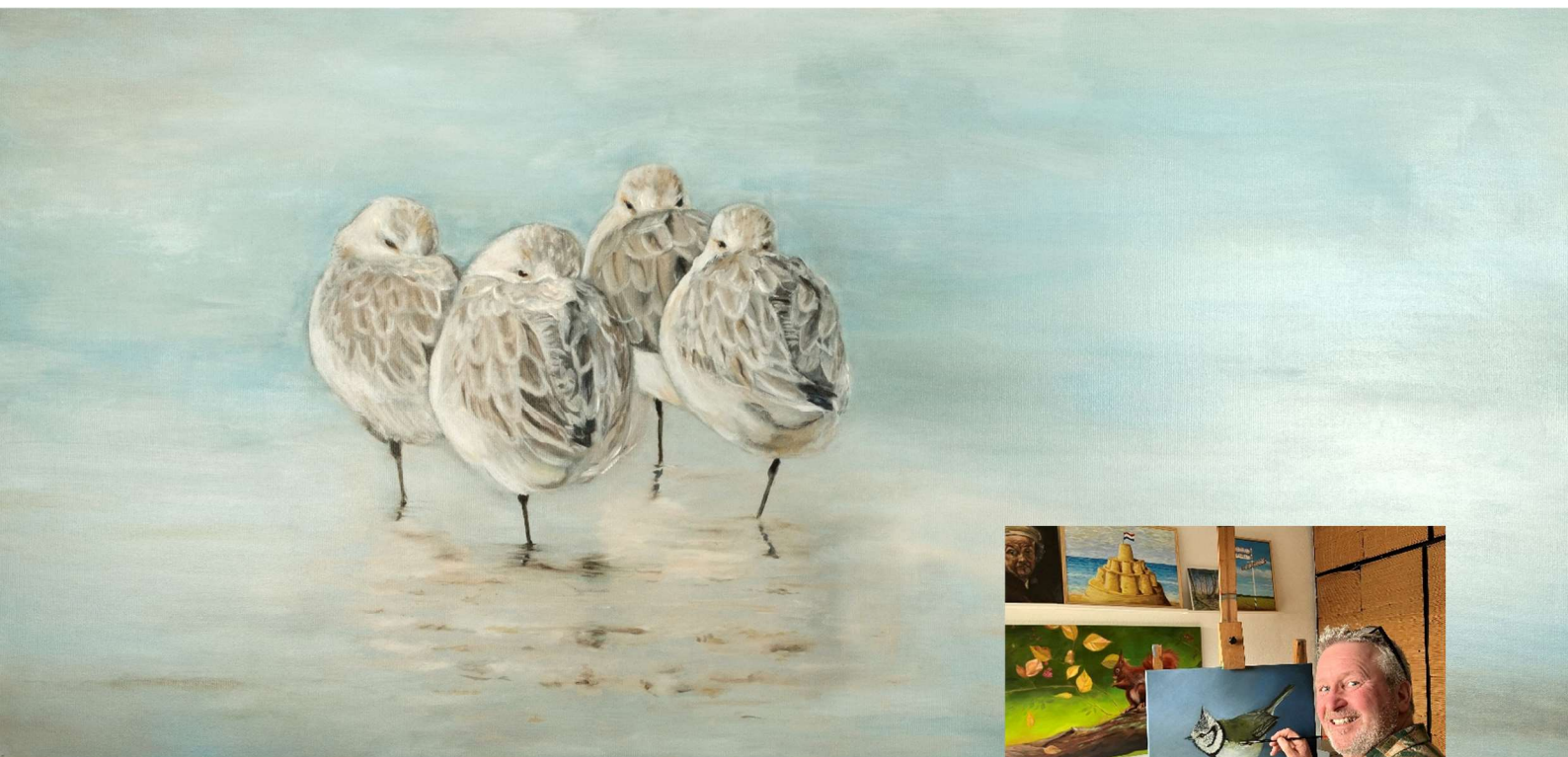
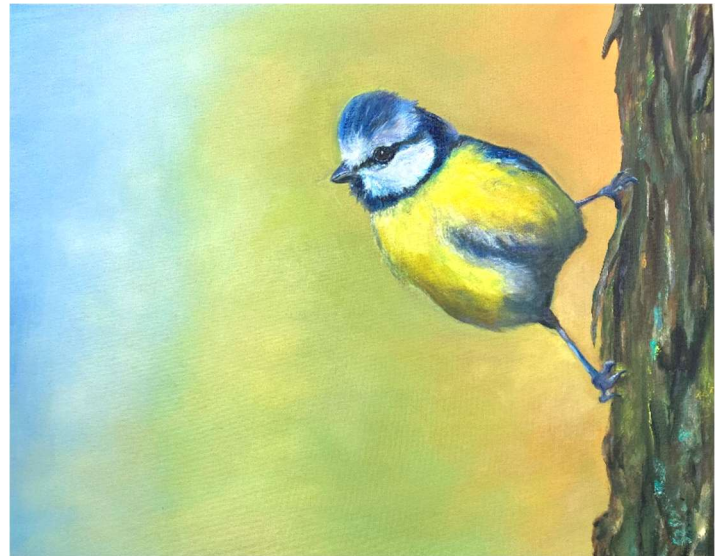
Af en toe sta ik op een expositie in de buurt, en dan is het leuk om te ervaren dat er bezoekers zijn die je schilderwerk weten te waarderen en tot koop overgaan. Soms maak ik werk in opdracht, zo is het al met al een leuke hobby.

Met vriendelijke groet,

Ivo van Oosten

25 jaar watervogels tellen op de Grote Vijver van landgoed Nieuw-Leeuwenhorst

Hein Verkade

Historie van Leeuwenhorst en de Grote Vijver

In de dertiende eeuw werd een Cisterciënzer vrouwenklooster gesticht tussen Noordwijk en Noordwijkerhout. Men koos voor een veilige plek op een zandopduiking (horst) in het moerasgebied ten oosten van de strandwal waar beide dorpen op liggen. Door dit moerasgebied voerden diverse stroompjes (lee) het overtollige water af richting de Oude Rijn. Het klooster was alleen bereikbaar via een bruggetje over de lee. Door samenvoeging van de twee geografische aanduidingen lee en horst ontstond de naam Leeuwenhorst, wat weer grandeur gaf aan een abdij voor adellijke dames. Tijdens het beleg van Leiden in 1573 vluchtten de kloosterlingen en werd het klooster in brand gestoken. Daarna verviel het bezit via de Staten van Holland aan de Ridderschap en werd het verbouwd en ingericht tot buitenplaats. In de eeuwen die volgden, wisselde het vele malen van eigenaar en werden landerijen aangekocht en afgestoten. Eind negentiende eeuw bestond Leeuwenhorst uit Oud-Leeuwenhorst, waar de abdij ooit stond, Dijk en Burg, Klein Leeuwenhorst en Leeuwenhorst.

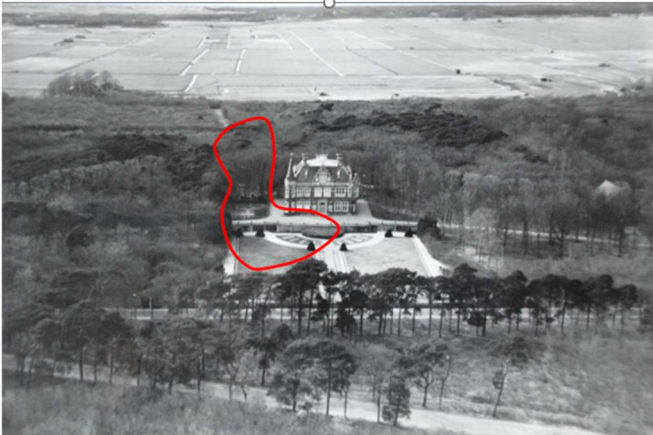

Fig 1. Leeuwenhorst met het landhuis uit 1880. De contouren van de huidige vijver zijn weergegeven in rood. De horizontale lijn op de voorgrond is de Gooweg.

Fig. 2 RAF luchtfoto van Leeuwenhorst ca. 1944. De zigzag gegraven tankval is duidelijk zichtbaar. De contouren van de huidige Grote Vijver zijn in rood weergegeven. De horizontale lijn onderaan is de Gooweg.

Op dit laatste landgoed verrees in 1880 een nieuw landhuis in Neorenaissance stijl (fig. 1). In 1943 is dit huis op bevel van de Duitse bezetter afgebroken om plaats te maken voor een tankval. Deze gracht liep zigzag van de Leidsevaart tot aan de Noordduinen (fig. 2). Alleen het koetshuis bleef gespaard en staat nog steeds bij de ingang van het landgoed aan de Gooweg. Alle bomen in de ruime omgeving werden gekapt om een vrij schootsveld te verkrijgen. Naast een nieuw bruggetje over de tankval in de Gooweg werd een tank-opstelplaats gemaakt. Deze fundering is nog steeds zichtbaar langs het huidige fietspad. Na de oorlog was het grootste deel van Leeuwenhorst verdwenen. De eigenaar had te weinig middelen om het landgoed in oude luister te herstellen. In 1953 werd een groot deel verkocht aan Stichting Het Zuid-Hollands Landschap. Het nieuwe bezit werd onder de nieuwe naam Nieuw-Leeuwenhorst als natuur- en landschapspark ingericht. Men besloot de tankgracht te laten uitgraven en verbreden door de kalkzandsteenfabriek in Hillegom (fig. 3). Zo ontstond de huidige Grote Vijver. Met de opbrengst van het zand en de nodige provinciale subsidies werd het project gefinancierd.

Fig. 3. De tankval wordt uitgegraven tot de Grote Vijver ca. 1955. Op de achtergrond de Gooweg

Fig. 4. De Grote Vijver vlak na de aanleg ca. 1956. Links torent het koetshuis hoog uit boven het verder lege land.

Fig. 5. De Grote Vijver ruim 50 jaar later. De foto is op dezelfde plek genomen als in fig. 4. Foto Hein Verkade.

Met een respectabele diepte van acht tot tien meter kun je de Grote Vijver als een kleine voorloper van het Oosterduinse Meer beschouwen. Het Zuid-Hollands Landschap plantte honderden boompjes tot vlakbij de waterpartij (fig. 4). Begin jaren zestig was 'eendjes voeren' een vast onderdeel van de zondagmiddagwandeling van de familie Verkade. Ik kan mij herinneren dat de eenden luid kwaakten, het waren Wilde Eenden, en dat er af en toe wat verder op het water ook wel eens

een 'dobbereendje' zat, vermoedelijk een Kuifeend.

Langzamerhand sloot de begroeiing zich langs en over de lange zijden van de vijver (fig. 5). Hierdoor ontstond een rustgebied voor steeds meer eenden. Door zijn grote diepte is de vijver nooit verland of dichtgegroeid met riet.

Methode en telhistorie

Midden jaren negentig, je hebt een jong gezin, een eigen bedrijf, het vogelen schiet er steeds meer bij in. Maar het helemaal loslaten wilde ik ook niet. Dus op zoek naar een 'behapbaar' projectje en, geïnspireerd door vogelaars als Rob Bijlsma en Arend van Dijk, iets wat ik lang vol zou kunnen houden. Dus het mocht weinig tijd kosten, moest dicht bij huis zijn, en flexibel uitvoerbaar op de tijd die mij schikte. Het kwartje viel op het tellen van de watervogels op de Grote Vijver in Nieuw-Leeuwenhorst. Op de fiets ieder weekend op zaterdag-, zondag- of maandagochtend. Je bent in een uur tot anderhalf uur uit en thuis.

Zo'n 35 jaar na het 'eendjes voeren' verschijnt in september 1997 mijn eerste telling op papier. Het is nog even wennen, waar kan ik het beste gaan staan, waar moet ik op letten en is 1 januari tot 31 december wel een logische verdeling van het jaar. Na een jaar lang wekelijks tellen was een en ander wel duidelijk. De vijver is aan de oostkant het beste te overzien van achter het kijkscherm en aan de westkant vanaf het grasveldje. Na ruim 1200 tellingen is er in mei 2023 een volledig overzicht van de vogelbevolking van de Grote Vijver over de afgelopen 25 jaar. Tijdens vakanties was er altijd een lid van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk om de tellingen over te nemen. Hierdoor zijn in al die jaren slechts vijf weekenden ongeteld gebleven. Voor het overzicht zijn hiervoor de gemiddelde aantallen van het weekend ervoor en erna aangehouden.

Het noteren en archiveren heeft ook een behoorlijke ontwikkeling doorgemaakt in de loop der jaren.

De vogelsoorten en hun aantallen werden in het begin in mijn zakagenda genoteerd en vervolgens overgenomen in het opschrijfboekje tussen alle andere waarnemingen. Na een aantal maanden ontstond de behoefte om meer overzicht te krijgen over de groeiende stroom waarnemingen. Er werd een millimeterblok A3 aangeschaft om alle tellingen achter elkaar te kunnen zetten in potlood.

Ondertussen maakte de digitale wereld een stormachtige ontwikkeling door. Zelf zit ik in de achterhoede hiervan waardoor de stap naar het overbrengen van de tellingen in een Excel-bestand vrij lang op zich liet wachten. Maar na de nodige koudwatervrees ben ik er inmiddels goed vertrouwd mee geraakt. Toch heb ik uit nostalgie het millimeterpapier nooit vaarwel gezegd. Het blok is inmiddels uit elkaar gevallen, maar verder nog compleet.

Ook de invoer is drastisch gemoderniseerd. De oude agenda's zijn verdwenen want de waarnemingen worden tegenwoordig ingevoerd via de app Avimap op de mobiele telefoon en direct opgeslagen in het archief van Sovon in Nijmegen.

Alle soorten watervogels die op de vijver zwommen of onder de overhangende begroeiing rustten, werden geteld. Daarnaast werden alleen watervogels die in de bomen langs de vijver zaten hierbij opgeteld. Dat betekent dat IJsvogels, Oeverlopers en Aalscholvers wel in het opschrijfboekje kwamen, maar Houtduiven en Buizerds niet.

De soort 'soepeend' is nooit apart genoteerd maar als Wilde Eend beschouwd. In 1997 bestond deze 'soort' nog niet. Het was pas in de Atlas van de Nederlandse Broedvogels die uitgegeven werd in 2002, waarin de Soepeend een aparte status werd toegekend.

In de Avifauna van Nederland deel 2 die een jaar eerder verscheen wordt nog slechts terloops gesproken over 'gebastardeerde en gedomesticeerde' Wilde Eenden. Zelf ben ik in de laatstgenoemde traditie blijven hangen en heb nooit onderscheid gemaakt tussen de twee 'soorten'.

Kuif- en Tafeleenden zitten bijna altijd goed zichtbaar midden op de vijver. Het viel al snel op dat er scheve verhoudingen tussen de aantallen mannen en vrouwen bestonden. Daarom werden vanaf 2001 de aantallen per sexe genoteerd van beide soorten.

Buiten de aantallen watervogels is de mate van ijsbedekking tijdens vorstperiodes bijgehouden met een schaal van één tot vier, waarbij één lichte ijsvorming betekent, en bij vier de vijver volledig met ijs bedekt is. Opgeteld vormen zij het ijsgetal van een winter.

Bij ijsvorming verschijnen ook de Wintertalingen midden op de Grote Vijver - Foto George Hageman.

Resultaten

Op het oog is er aan de vijver en zijn directe omgeving in de afgelopen 25 jaar nauwelijks iets veranderd. Alleen de bomen en struiken langs de oever zijn verder uitgegroeid. Dat maakt het mogelijk om de aantallen en trends redelijk goed te vergelijken over zo'n lange periode.

De Grote Vijver is vooral in de winter een belangrijke rustplaats voor watervogels. Eind mei zijn er alleen enkele broedende Meerkoeten aanwezig en in recente jaren een toenemend aantal rustende Aalscholvers. Om een compleet overzicht over een hele winterperiode te krijgen is ervoor gekozen om een teljaar van week 21 (tweede helft van mei) tot week 20 van het volgende kalenderjaar te laten lopen. Het teljaar mei 1998 tot mei 1999 wordt in alle grafieken aangeduid als 1999 enz. Na uitsplitsing over de 13 vier-wekelijkse periodes ontstaat een mooie verdeling over het jaar (fig. 6).

Het totaal aantal waargenomen vogels na 25 jaar wekelijks tellen bedraagt ruim 165.000.

Dit aantal is zeker niet gelijk aan het aantal waargenomen individuen. De meeste vogels zullen meerdere keren geteld zijn, maar ze zijn eenvoudigweg niet individueel herkenbaar. Heel soms lukt dat wel wanneer een vogel met een afwijkend verenkleed of gedrag kan worden onderscheiden. Zo zat er in september en oktober 2004 tijdens vier tellingen een hybride man Wilde Eend/Krakeend tussen de Krakeenden. Nog opvallender waren de vele waarnemingen van een man Witoogend. Tussen januari 2002 en april 2004 werd tijdens 15 tellingen een man Witoogend genoteerd. Wat de vogel nog beter individueel herkenbaar maakte, was zijn opmerkelijke gedrag. Hij was zeer agressief naar de Kuifeenden, bij het neurotische af. Mogelijk was de eend ontsnapt uit een watervogelcollectie. Maar een vrouw Pijlstaart spande de kroon. Tussen december 1998 en februari 2004 werd ze 33 keer gezien, meestal in een groep Wilde Eenden. Ook bij deze vogel lijkt het er sterk op dat ze afkomstig was uit een watervogelcollectie. De Pijlstaart is een toevallige gast op de vijver. Op 8 maart 2001 streek er een paartje neer midden op de vijver. Deze eenden gedroegen zich heel anders, ze bleven zeer alert en mengden zich niet onder de andere watervogels.

Het totale aantal watervogels dat op de vijver rust, is hoger dan overdag wordt vastgesteld. Een aantal soorten, met name de Wintertaling en in mindere mate de Krakeend en de Slobeend, rust overdag onzichtbaar onder de begroeiing langs de randen. Na zonsondergang komen zij tevoorschijn en groeperen zich midden op het water. Vervolgens vliegen zij meestal in groepen richting het oosten, waar 's nachts wordt gefoerageerd in weilanden en sloten.

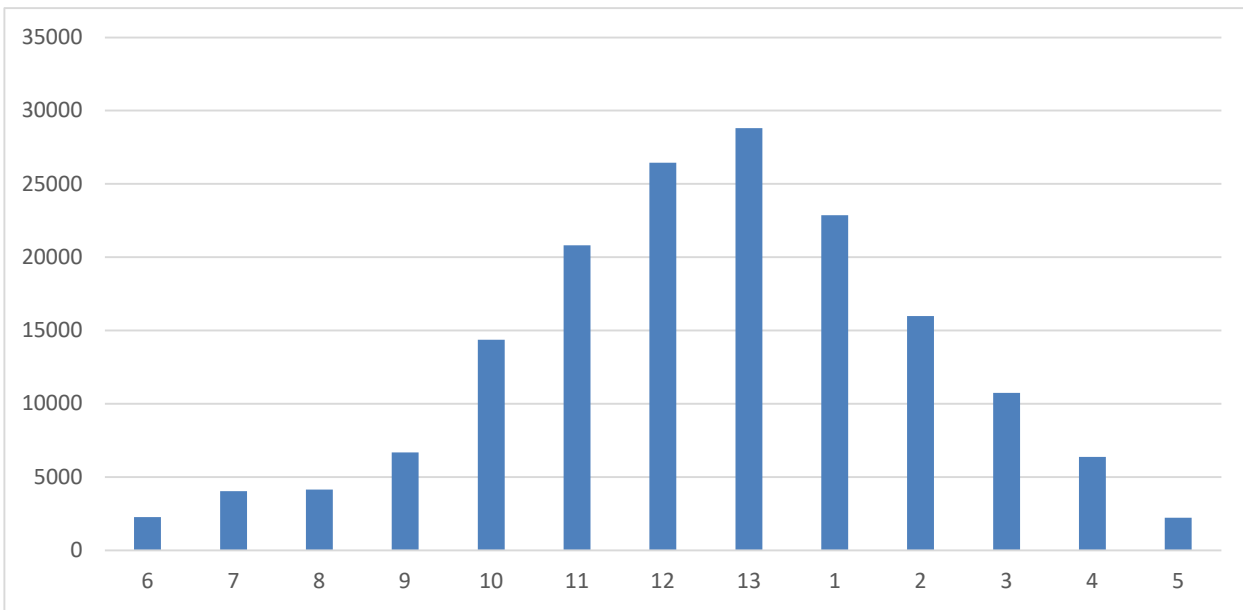

Fig. 6. Totaal aantal getelde watervogels in 25 jaar op de Grote Vijver verdeeld over de 4-wekelijkse periodes van een teljaar. Periode 1 is de start van het kalenderjaar.

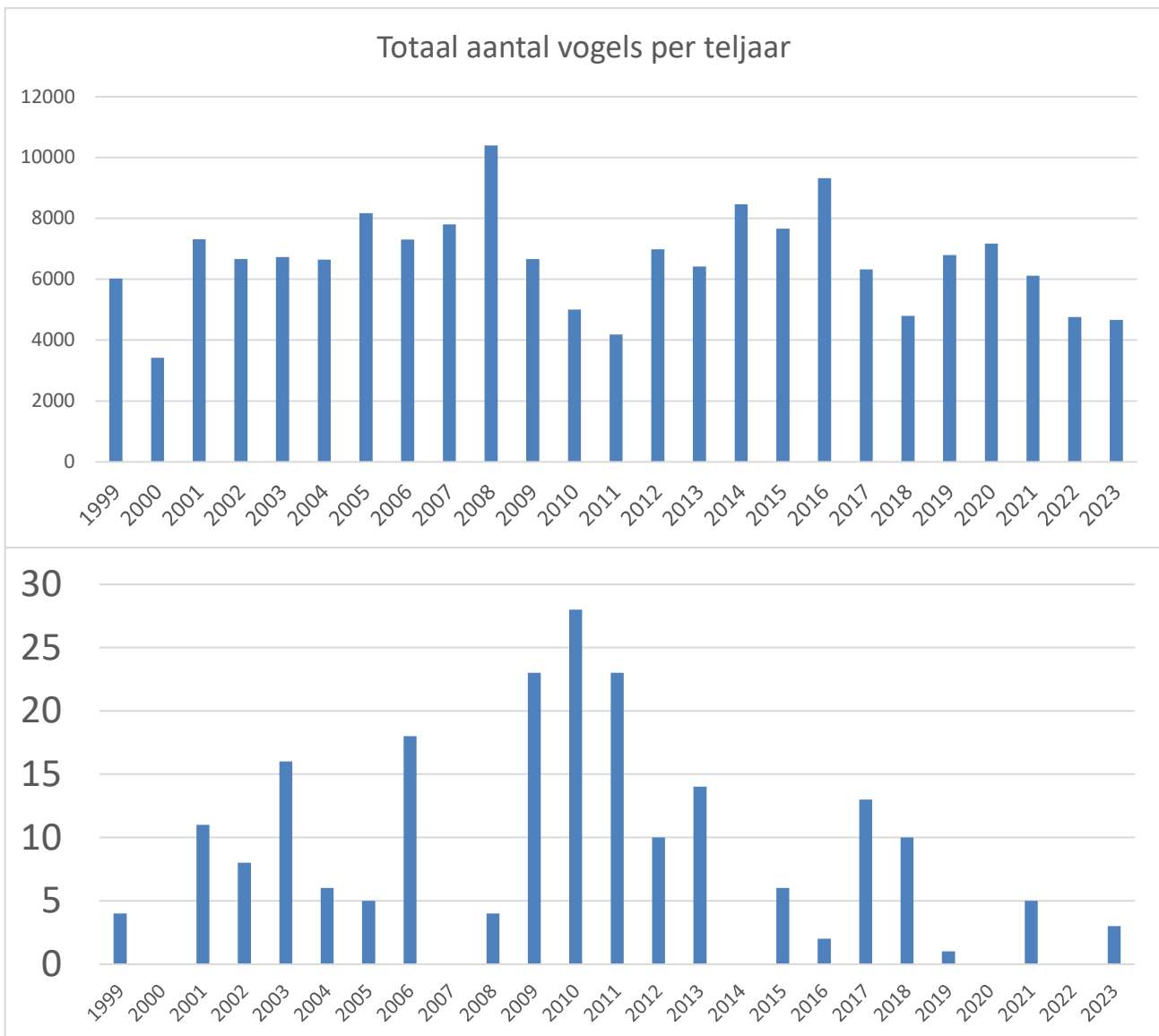

Fig. 7. Boven het totaal aantal vogels per teljaar en onder het ijsgetal in datzelfde teljaar, waarbij 1999 het teljaar 1998-1999 is.

Het totaal aantal vogels per teljaar laat een grillig beeld zien (fig. 7). Het jaar met de meeste waarnemingen is mei 2007-mei 2008. Dit is in de grafiek aangeduid als 2008. In dat jaar werden er drie keer meer vogels geteld dan in het jaar 2000. Het ijsgetal fluctueert behoorlijk in de afgelopen 25 teljaren. De koude winters rond het jaar 2010 komen duidelijk naar voren met een hoger getal. Er lijkt geen verband tussen de hoogte van het ijsgetal en het aantal waargenomen vogels. Maar wanneer je wat verder inzoomt, is er iets opmerkelijks aan de hand. In de jaren 1999-2002 lijkt er een positief verband te bestaan, terwijl dat in de periode 2008-2018 juist negatief is. Een verklaring hiervoor is mogelijk te vinden in de veranderde samenstelling van de vogelbevolking in de loop der jaren. In de soortbesprekingen hierna wordt er verder op ingegaan. De lage aantallen in de laatste jaren, waarin nauwelijks ijsvorming optrad, lijken mogelijk te duiden op een reële afname.

Resultaten per soort

Wilde Eend

Rond de eeuwwisseling was de Wilde Eend verreweg de talrijkste soort op de Grote Vijver (fig. 8). Daarna is het snel bergafwaarts gegaan. De achteruitgang lijkt in de winter nog sneller te zijn verlopen dan in de zomer.

In de eerste acht teljaren kwam tijdens 17 tellingen het aantal Wilde Eenden boven de 200 uit, waarvan drie tellingen met meer dan 500 vogels! Gedurende de laatste acht teljaren is dat aantal nooit meer boven de 50 uitgekomen.

In de Vogelatlas van Nederland uit 2018 komt ook een negatieve trend naar voren, met een afname van de winterpopulatie van 40% in de periode 1990-2015.

Opvallend zijn de grote verschillen in het aantal Wilde Eenden tussen de jaren 1999, 2001 en 2002 enerzijds en die in 2000 anderzijds. In dat laatste jaar trad er geen ijsvorming op en ook niet in de sloten in de omgeving. Het lijkt erop dat er toen de 'normale' winterpopulatie op de vijver verbleef. In de drie 'topjaren' kwamen honderden extra eenden naar de vijver op het moment dat de sloten waren bevroren, maar de diepere Grote Vijver nog niet helemaal. Tijdens de drie tellingen met meer dan 500 Wilde Eenden was de vijver steeds gedeeltelijk bevroren. Bovengenoemd effect ontbrak geheel tijdens de winters van 2009-2012. Er waren gewoon bijna geen Wilde Eenden meer.

Over de oorzaak waarom het met de Wilde Eend tegenwoordig zo slecht gaat, tast men nog grotendeels in het duister.

Men vermoedt dat het onder andere te maken heeft met een slechtere overleving van de kuikens, een hogere predatiedruk en de verarming van het agrarisch landschap.

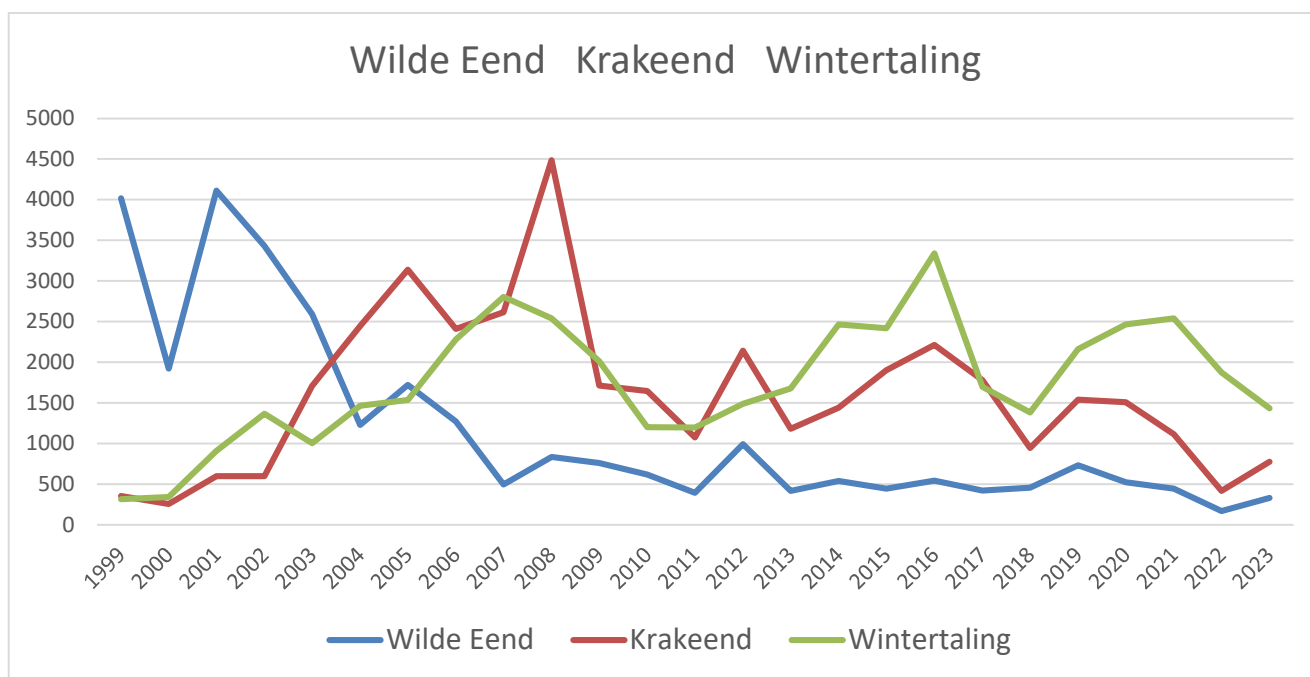

Fig. 8. Jaartotalen van de drie talrijkste soorten op de Grote Vijver, de Wilde Eend, de Krakeend en de Wintertaling.

Krakeend

De aantalsontwikkeling van de Krakeend was in de eerste 10 jaar ongeveer het spiegelbeeld van dat van de Wilde Eend (fig. 8). Je kreeg het gevoel dat de Krakeend de Wilde Eend 'verdrong' op de vijver. Maar na 2008 nam ook het aantal Krakeenden drastisch af. Dit lijkt deels veroorzaakt door de koude winters die daarop volgden, maar dat is niet het hele verhaal. De hoogste aantallen Krakeenden worden in november en december genoteerd, meestal voor de winterse periodes. In januari nemen de aantallen, ook in milde winters, snel af. In de meest recente 10 jaar is er nauwelijks sprake geweest van serieuze winterse omstandigheden. Toch herstelde de populatie zich niet. Er lijkt sprake van het verleggen van de rustplaats naar andere wateren in de buurt, want de populatie zit op landelijk en regionaal niveau nog steeds in de lift.

Net als alle grondeenden is de vijver voor de Krakeend een veilige rustplaats. Heel soms zie je ze wat slobberen. Een aantal keer gingen de eenden over tot een soort kleptoparasitisme. Zij zwommen dicht rond druk duikende Meerkoeten en pikten snel allerlei eetbaars wat naar de oppervlakte kwam. Meerkoeten zijn normaliter vrij agressief, maar dit bleef verbazingwekkend achterwege. Kennelijk wisten de Krakeenden ongezien hun portie te pakken.

Wintertaling

De aantallen Wintertalingen zijn in de winterse periodes 13 tot 2 normaliter het hoogst.

Net als bij de Krakeend ging het de eerste tien jaar crescendo met de Wintertaling (fig. 8). Daarna temperde het rijtje koude winters de aantallen. De Wintertaling voelde dat als echte wintergast het sterkst.

In de volgende jaren fluctueren de aantallen. Na de jaren waarin de Wilde Eend, gevolgd door de Krakeend, de talrijkste soort was op de vijver, is dat stokje de laatste vijf jaar stevig in handen van de Wintertaling. Als je dan weet dat deze kleinste eend ook nog eens het meest verborgen blijft, dan versterkt dit zijn hoogste positie. Soms verschijnen alle talingen op het open water. Ten eerste bij vorstival, waarna de meeste verdwijnen bij aanhoudende vorst en ten tweede tijdens een jachtpartij van een Havik. De paar keer dat ik zo'n jachtpartij heb gezien, verliep dit steeds volgens hetzelfde recept. De Havik landt op een paar meter boven het water in de overhangende begroeiing. De schuilende talingen daaronder zwemmen vervolgens naar het midden van de vijver en blijven daar dicht bij elkaar. Na enkele minuten vliegt de Havik een tiental meters verder waarna ook daar de eendjes tevoorschijn komen. Dit proces herhaalt zich soms wel vijf tot tien keer, waarna er grote groepen talingen nerveus en alert wachten tot wat er gaat gebeuren. Ineens plonst de Havik middenin een groep, waarna zij vliegsvlug tegelijk onderduiken. De keren dat ik het heb waargenomen, was de aanval zonder succes. Maar je krijgt na zo'n jachtpartij wel een beter zicht op het werkelijke aantal rustende Wintertalingen op en rond de vijver.

Krakeenden en Wintertalingen verbleven in de eerste jaren in lage aantallen op de vijver. Intredende vorst had dan ook nauwelijks effect op de aantallen. Dat was tien jaar later wel anders. Bij aanhoudende vorst verlieten de Krakeenden en vooral de Wintertalingen massaal de vijver.

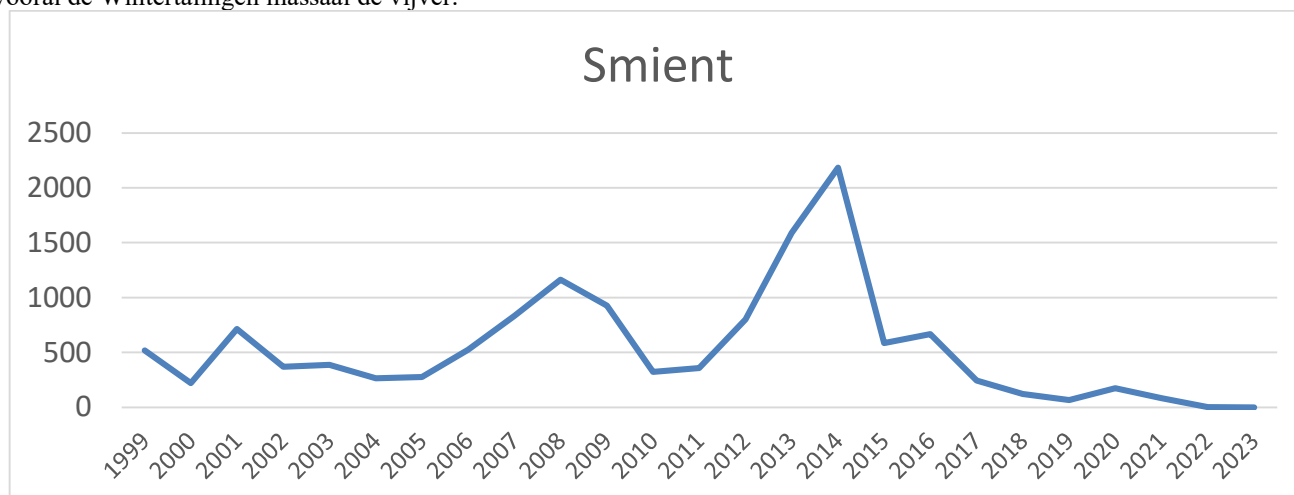

Fig. 9. Jaartotalen van de Smient op de Grote Vijver

Smient

De Smient is een beetje een vreemde eend in de bijt. Dat heeft waarschijnlijk te maken met de aantrekkelijkheid van de vijver als rustplaats. Het lijkt meer een uitwijkplaats. Mogelijk speelt het besloten karakter een rol. Er is geen soort die tijdens het tellen zo vaak in grote groepen, opgewonden, op de vijver neerstreekt. Deze leken kort daarvoor elders verstoord te zijn. Gezien de aanvliegroude kwamen deze eenden waarschijnlijk uit de Fagelsloot in Oud-Leeuwenhorst, een vaste overwinteringsplek. Een aanwijzing hiervoor vormt de waarneming van een vrouwtje met partieel leucisme op 9 november 2008. De eend was wit, met een bruine kop en zwarte handpennen. Dezelfde vogel zat in november 2009 en januari 2010 in de Fagelsloot. Een nog sterkere aanwijzing volgt in 2014 wanneer de Fagelsloot wordt uitgebaggerd. Jelle van Dijk telt er in die winter de laagste aantallen Smienten tijdens zijn watervogeltellingen. In dat jaar piekt het aantal juist op de Grote Vijver (fig. 9). Daarna namen de aantallen weer toe in de Fagelsloot, maar de Smienten lieten de vijver steeds meer links liggen als uitwijkplaats. De laatste jaren verschijnen ze nog maar sporadisch. Mogelijk speelt de toegenomen recreatiedruk hierin een rol. De coronapandemie en de herinrichting van Nieuw-Leeuwenhorst met een sterk vergrote parkeerplaats hebben een aanzuigende werking gehad op het aantal bezoekers. Her en der ontstonden nieuwe smokkelpaadjes richting het water. De vrij schuwe Smient houdt niet van dit soort verstoringen.

Slobeend

De Slobeend werd in de eerste vijf teljaren maar weinig gezien met iets meer waarnemingen in het winterhalfjaar. Daarna volgde een opvallende toename in de volgende vijf jaren. De nadruk lag toen op de herfstmaanden wat op doortrek wees. Dit beeld kwam nog sterker naar voren in de jaren 2009 tot 2018 (fig. 10). Op 27 september 2014 werd een recordaantal van

105 Slobeenden geteld. In de laatste vijf jaar namen de aantallen in het najaar sterk af, maar bleef de winterpopulatie op hetzelfde niveau hangen. Deze verschuivingen duiden niet alleen op een toename van de aantallen in de afgelopen 25 jaar, maar ook op een doortrekker die meer en meer een wintergast is geworden.

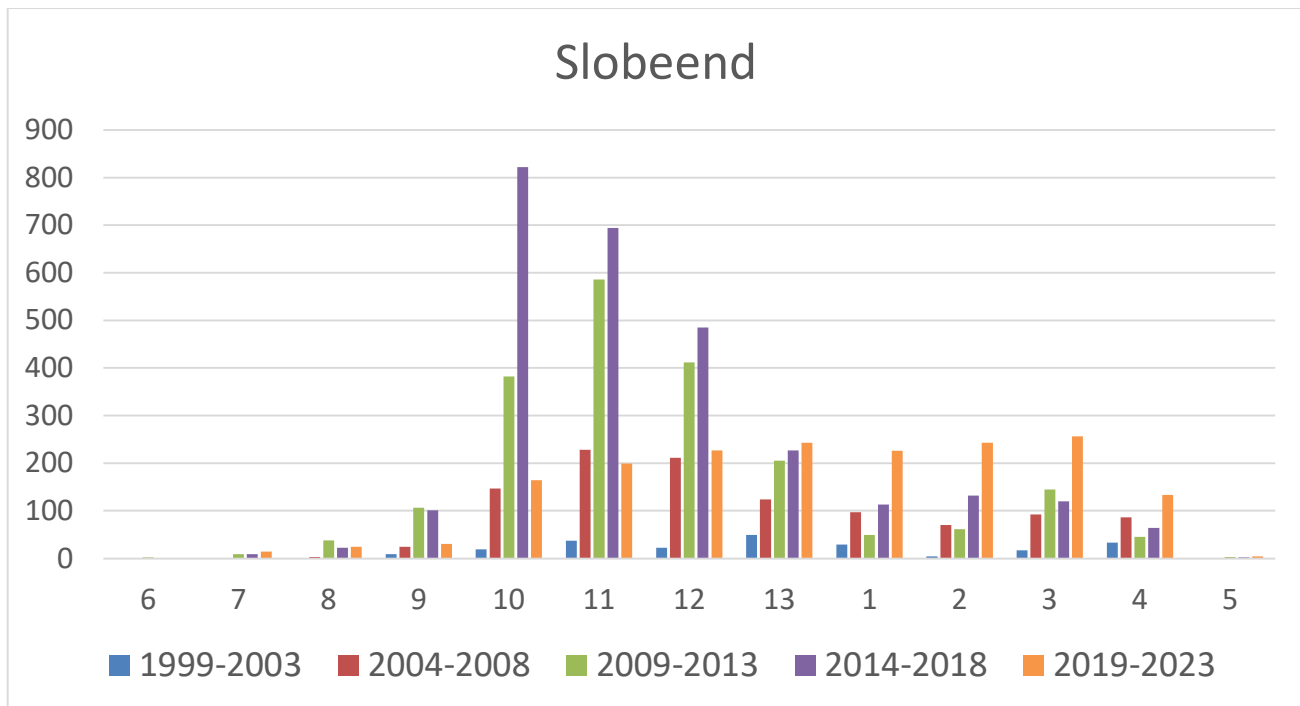
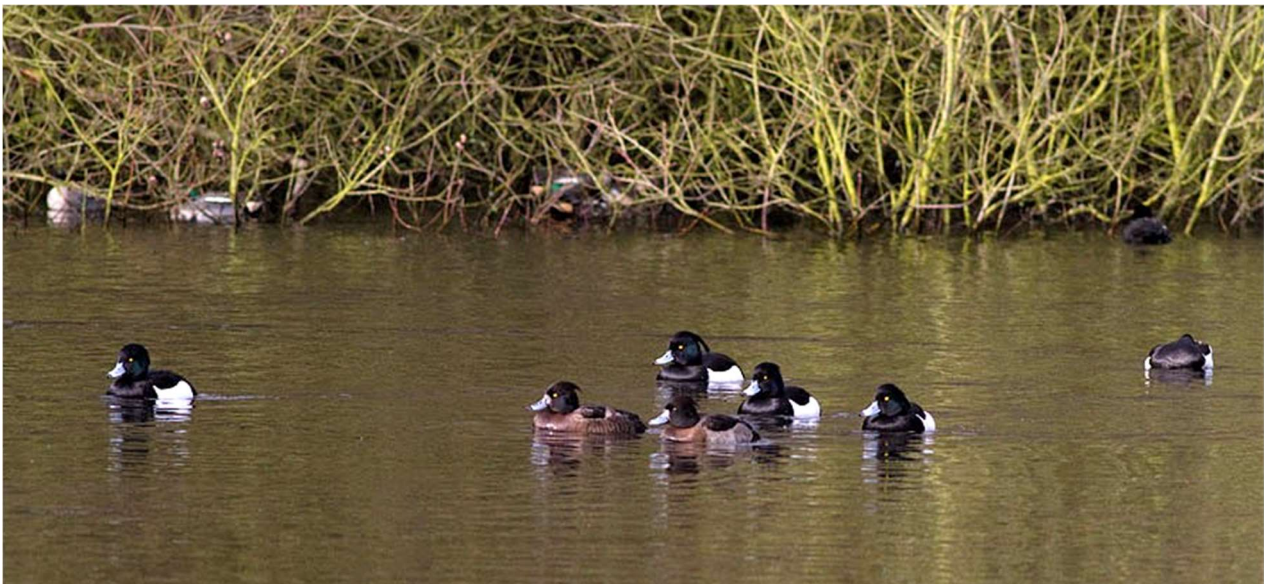

Fig. 10. De aantallen Slobeenden per periode van vier weken. De aantallen zijn gesommeerd per 5 jaar.

De toename op de vijver past in het landelijk beeld van de watervogeltellingen van Sovon over de afgelopen 15 jaar. De recente groei van de winterpopulatie is ook niet zo vreemd. Er zijn veel soorten waarvan het overwinteringsgebied steeds meer opschuift in noordelijke richting. De ontwikkeling van de populatie van de Slobeend op deze kleine verblijfplaats past dus aardig in het grotere plaatje.

Een leuke bijkomstigheid is dat je aan het eind van de winter steeds meer paartjes van achter het vogelkijkscherm hun baltsrondjes kunt zien draaien. Eind februari 2023 leek de vijver wel een draaimolen.

Kuifeenden zwemmen midden op de vijver, Wintertalingen zitten verscholen onder de struiken. 25 februari 2010.- Foto: Jan Hendriks.

Tafel- en Kuifeend

De Tafel- en Kuifeend zijn nauw verwant, het lijkt logisch om ze samen te bespreken. Dat klopt ten dele; het zijn beide duikendjes, zitten graag midden op de vijver en rusten daar niet alleen, maar foerageren er ook regelmatig. Maar daarmee houden de overeenkomsten wel op.

In de eerste vijf jaar bleven de jaartotalen van beide soorten vrij constant, de Kuifeend iets talrijker dan de Tafeleend. In het laatste decennium is de Tafeleend verdwenen en schommelt het aantal waargenomen Kuifeenden steeds rond de 800-900 per jaar (fig.11).

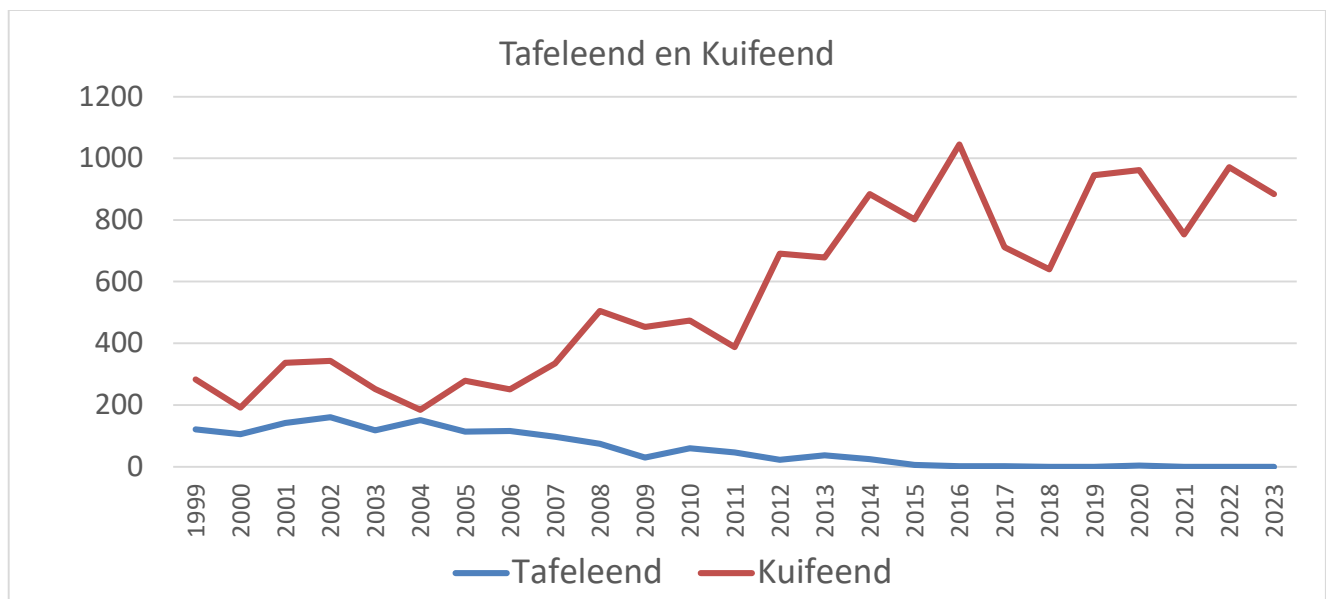

Fig. 11. Jaartotalen van de Tafeleend en de Kuifeend op de Grote Vijver.

Na opsplitsing van het aantal Kuifeenden over de 13 periodes van het jaar, en die weer per vijf jaar gegroepeerd, vallen een paar zaken op. In de maanden januari-maart (periode 1-3) zijn de aantallen het sterkst gestegen, terwijl de toch al kleine aantallen in de zomermaanden (periode 7-9) nog lager zijn geworden (fig. 12). Wanneer je op de periodes 1 tot 5 inzoomt, dan zijn de hoogste aantallen in een steeds vroegere periode komen te liggen. In periode 5 is dat in de jaren 2009-2013, in de periodes 3 en 4 in 2014-2018 en in de periodes 1 en 2 in 2019-2023.

Het is bekend dat Kuifeenden zich in het vroege voorjaar verzamelen op plassen in het broedgebied waarna zij zich verspreiden over de omgeving. Reeds in 2012 werd in onze eigen avifauna ‘Tussen tulpen en de zee’ een sterke toename gemeld van het aantal broedparen in het bollengebied. Gezien de sterke toename van de Kuifeend op de vijver in februari-maart lijkt de toename van de broedpopulatie verder doorgezet. In het broedvogeloverzicht van Sovon is de trend van de Kuifeend in Zuid- en Noord-Holland echter al jaren negatief. Is de Bollenstreek een uitzondering hierop? Dit vraagt om nader onderzoek. Het zou goed zijn om de focus van de broedvogeltellingen in onze streek eens wat meer op het agrarisch gebied te richten.

De steeds vroegere piek in de aantallen in het vroege voorjaar kan duiden op een steeds vroegere verzameling van de broedparen, maar ook op een toename van het aantal overwinterraars.

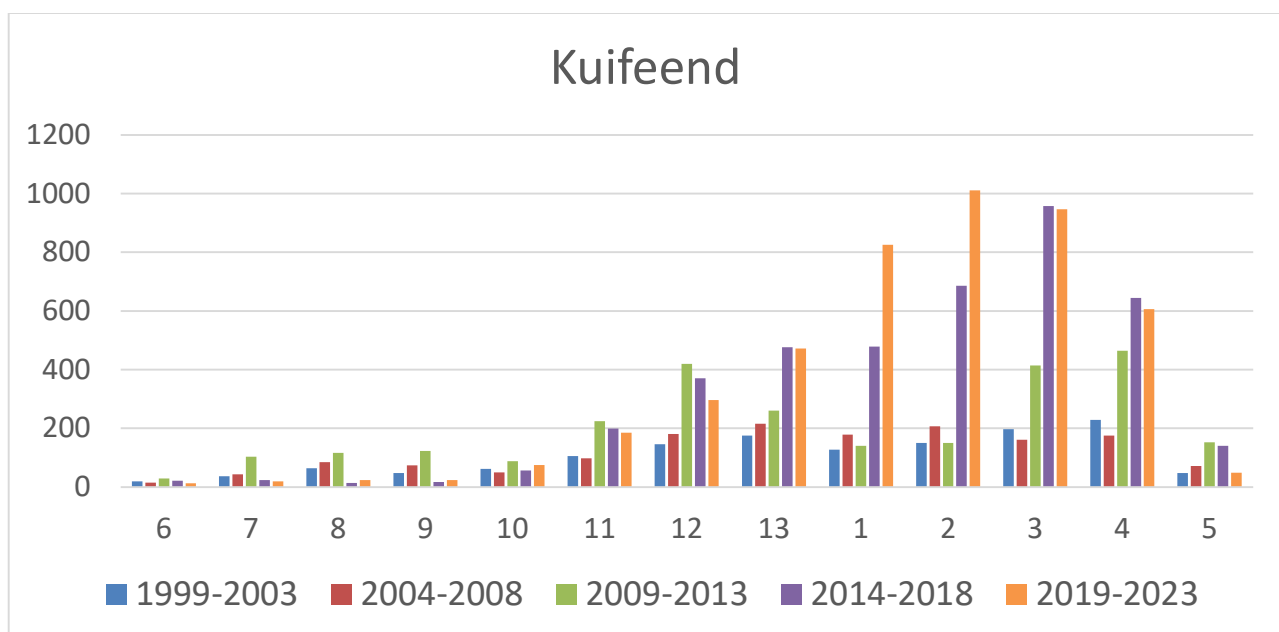

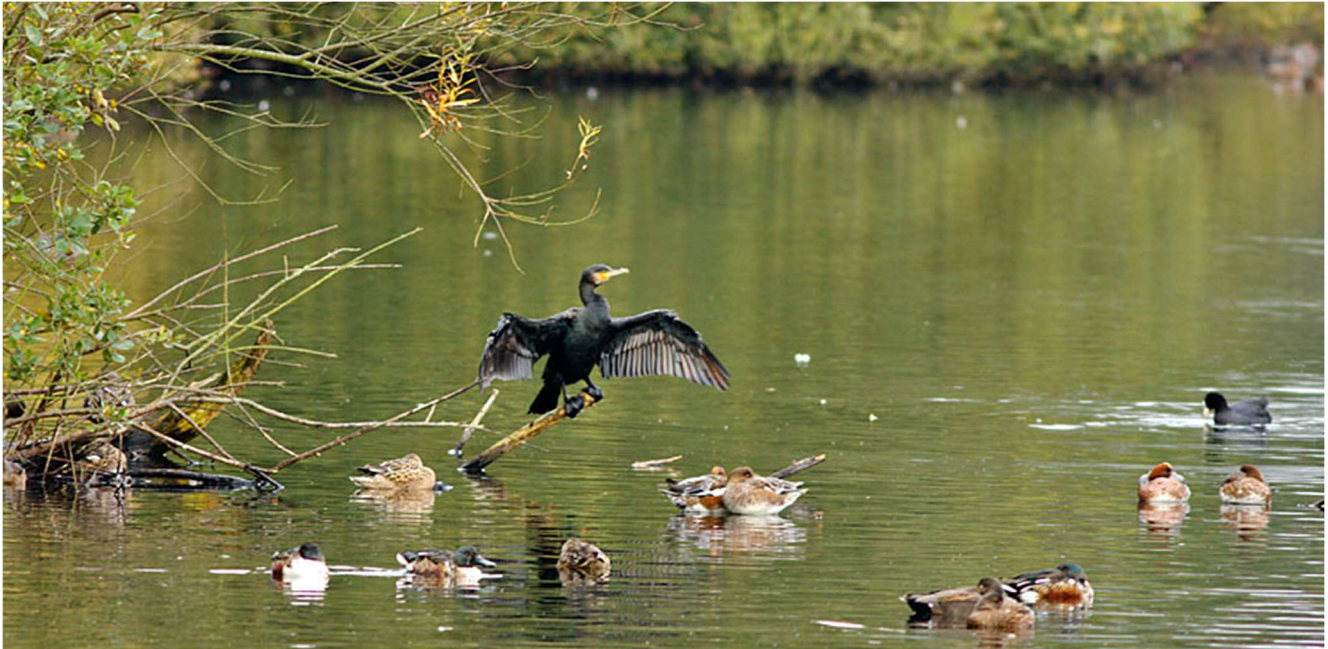
Fig. 12. De aantallen Kuifeenden per periode van vier weken. De aantallen zijn gesommeerd per 5 jaar.

De goede zichtbaarheid van beide soorten maakte het mogelijk om een redelijk betrouwbare verdeling van het aantal mannen en vrouwen te verkrijgen. Dit werd vanaf 2001 bijgehouden.

Bij de Tafeleend leverde dit in de eerste jaren een groot vrouwenoverschot op. Naarmate de tijd vorderde en het aantal vogels afnam, steeg het percentage mannen tot zo'n 70%. Bij de Kuifeend schommelde het percentage mannen in de afgelopen twintig jaar steeds tussen de 55 en 60%. Over de ontwikkeling van de sexratio bij de Tafel- en Kuifeend op de Grote Vijver is een uitgebreid artikel verschenen in het landelijke tijdschrift 'Limosa'.

Een Aalscholver, Slobeenden, Smienten, Krakeenden en een Meerkoet op de Grote Vijver. 31 oktober 2007 – Foto: Jan Hendriks.

Aalscholver

De eerste tien jaar was de Aalscholver een zeldzame verschijning op de vijver. Daarna zag je ze steeds vaker en dan vooral rustend in de bomen langs de oever. In twee jaar tijd, van 2013 tot 2015, steeg het aantal waargenomen vogels per jaar van 100 naar 600, om vervolgens op dit hoge niveau te blijven schommelen (fig. 13). De aantallen zijn vrij gelijkmatig over het jaar verdeeld met een duidelijke dip in de winterperiode. Door de korte daglengte hebben de Aalscholvers nauwelijks tijd over om overdag even een rustpauze te nemen.

De Aalscholver heeft de vijver niet alleen ontdekt als rustplaats overdag. Sinds ongeveer 2009 worden de bomen ook als slaapplea gebruikt. Dan pieken de aantallen juist wel in de winter met soms wel 200 vogels. Maar ook in het voorjaar lijkt het goed toe te gaan, want na een aarzelend begin broeden er de laatste jaren enkele paren met succes.

Fig. 13. Jaartotalen van de Aalscholver op de Grote Vijver

Dodaars, Waterhoen en Meerkoet.

Op het eerste oog een wat wonderlijke combinatie van drie soorten. Maar de aantalsontwikkeling van deze drie vertoont opvallende parallellen (fig. 14).

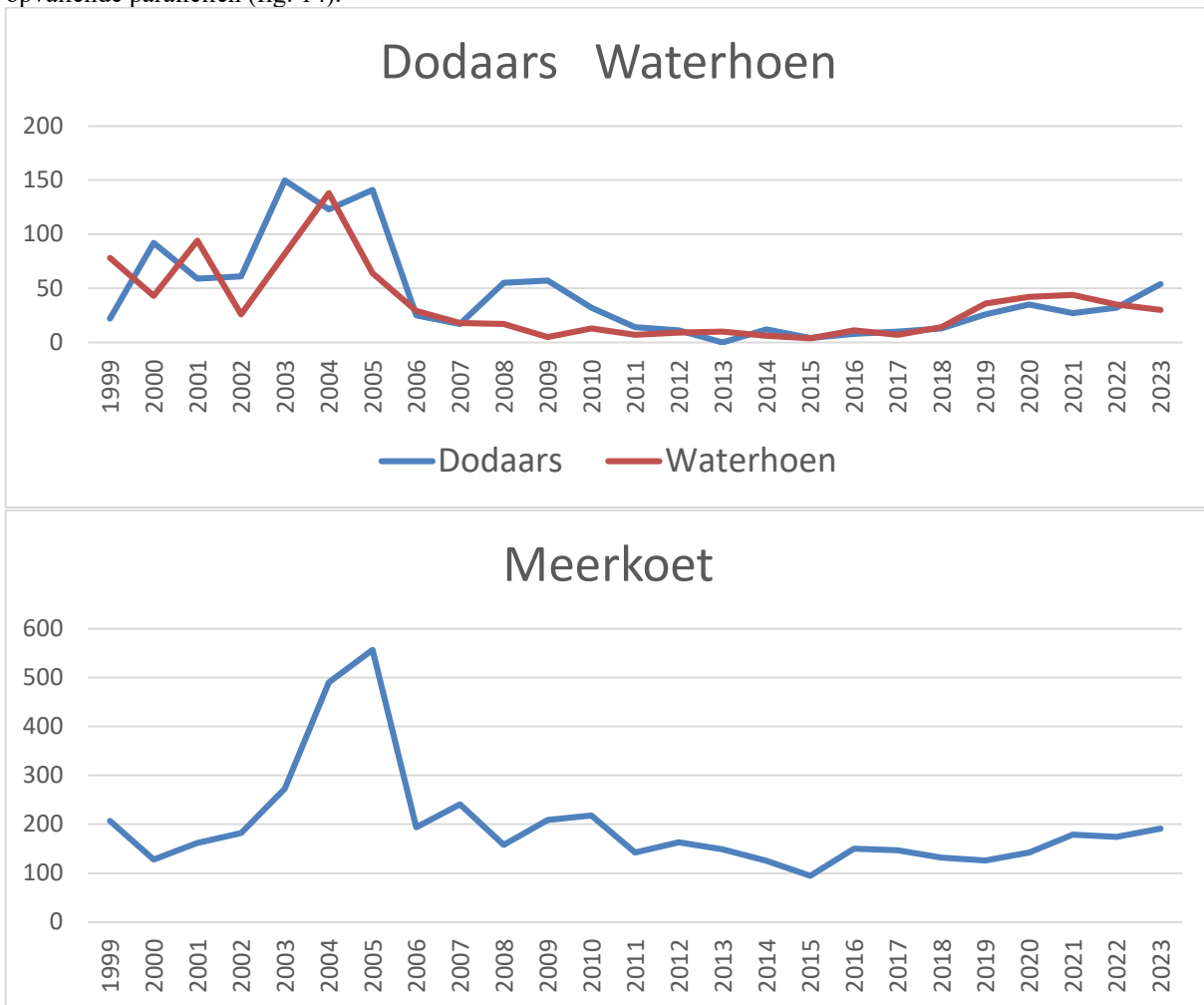

Fig. 14. Jaartotalen van de Dodaars, het Waterhoen en de Meerkoet op de Grote Vijver

Tot 2003 blijven de jaartotalen op ongeveer hetzelfde niveau, daarna nemen alle drie de soorten snel toe in aantal, om in 2006 weer terug te vallen op het oude niveau. In de jaren die volgden namen de aantallen langzaam verder af tot een dieptepunt rond 2015. Daarna krabbelde de drie soorten weer op tot het niveau van 25 jaar geleden. Een verklaring voor dit parallelle verloop is niet te geven, en misschien is het wel gewoon toeval. Het hoogste aantal vogels op één telling valt voor de Dodaars met 9 vogels in februari 2003, voor het Waterhoen met 21 vogels in november 2003 en voor de Meerkoet met 29 vogels in november 2004. En, toeval of niet, ook de zeldzame Waterral piekte in het jaar 2004 met zeven waarnemingen. In de meeste jaren werden geen Waterrallen vastgesteld.

Schaarse bezoekers

Naast de bovengenoemde meer algemene soorten is er ook nog een keur aan meer schaarse bezoekers. Om te beginnen de Fuut. Rond de eeuwwisseling was het een min of meer vaste gast op de vijver, er werden zelfs nesten gebouwd in het voorjaar. Daadwerkelijk broeden werd echter nooit vastgesteld. Na een paar jaar verdween de Fuut. In de laatste 20 jaar werd er nog slechts twee keer een Fuut gezien.

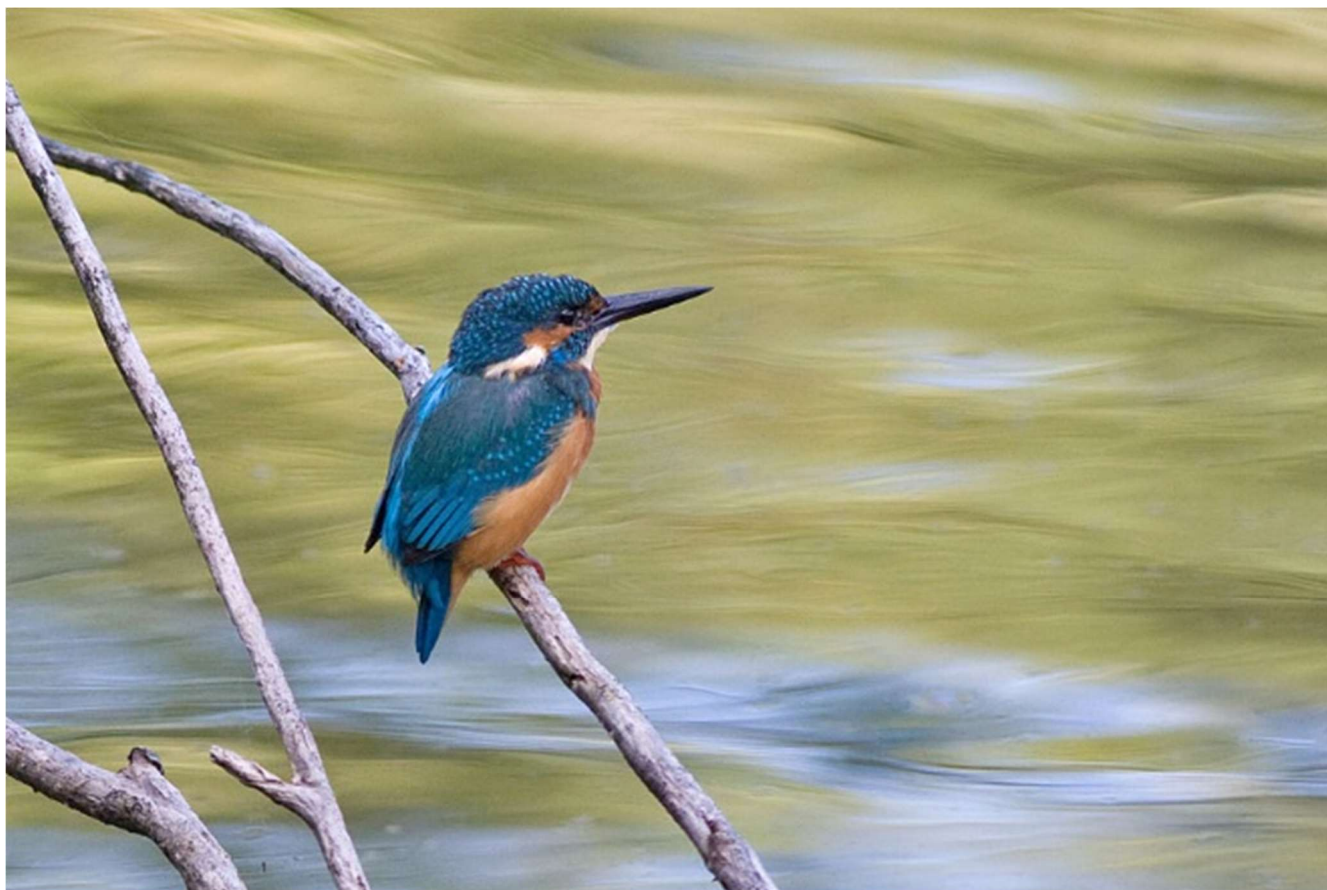
De Nijlgans maakte in de afgelopen 25 jaar een stormachtige ontwikkeling door in Nederland. Dit zien we niet terug in de aantallen op de vijver. De jaartotalen blijven schommelen op een laag niveau. In het voorjaar worden de meeste, meestal paartjes, waargenomen.

Dat laatste gaat ook op voor de Grauwe Gans. Het verschil met de Nijlgans is wel dat vrijwel alle Grauwe Ganzen in de laatste 15 jaar werden waargenomen.

Grote Canadese Ganzen werden slechts een paar keer gezien.

De Grote Zaagbek is voor bezoekers achter het kijkscherm een attractie. Deze fraaie eend verschijnt niet elke winter op de vijver en het aantalsverloop is grillig over de jaren. Maar de beste jaren liggen inmiddels ver terug rond de eeuwwisseling. In dit licht is het vermeldenswaard dat het hoogste aantal vogels tijdens één telling in de winter van 1998 viel, het voorbereidingsjaar. Toen zwommen er wel 10 Grote Zaagbekken.

Een IJsvogel is dé attractie zittend op een tak langs de Grote Vijver. 12 september 2009. Foto Jan Hendriks.

En is de zaagbek een attractie, een IJsvogel is dé attractie. Er is geen soort zo vaak over de tong gegaan tijdens het tellen van de watervogels; ‘Heeft U hem gezien?’ ‘Wat bedoelt U?’ ‘Nou de IJsvogel natuurlijk...’. Helaas moest ik ze meestal teleurstellen want zo vaak komt de blauwe flits niet voorbij. Maar als het dan een keer raak was, dan kreeg ik mijn kijker maar met moeite weer terug. De dag kon niet meer stuk. De meeste kans op een IJsvogel maak je in de nazomer en de herfst als de jonge vogels gaan zwerven. Maar dan moet de winter ervoor wel zonder een noemenswaardige vorstperiode verlopen zijn.

Ach en dan de Knobbelzwaan. Een landing op de vijver levert weinig problemen op. Maar als ze willen vertrekken dan blijkt de startbaan wel erg kort. In oktober 2003 verscheen er een paartje. Tijdens vervolgtellingen werd meermaals gezien dat zij op wilden vliegen. Tevergeefs, ze kregen niet snel genoeg hoogte om boven de bomen uit te komen. Maar in de tweede week van januari 2004 stond er een windkracht zes uit het noordwesten, precies over de lange zijde van de vijver. Het werd een spannende telling. De zwanen zwommen tot vlak onder het kijkscherm, twijfelden eerst nog even, maar zetten daarna alles op alles. Het lukte, ze raakten de boomtoppen aan de andere kant net niet. Dan begrijp je waarom er maar weinig Knobbelzwanen op de vijver worden gezien.

De enige steltloper die de vijver regelmatig met een bezoek vereert, is de Oeverloper. Het gaat meestal maar om één of twee vogels per jaar gedurende de trekperioden in mei en juli/augustus. Verrassend was een groep van 18 vogels die op 22 juli 2017 steeds luid roepend heen en weer vloog en soms op de takken langs de oever neerstreek. Hetzelfde opgewonden gedrag vertoonde een eenzame Oeverloper op 2 juli 2022. Daar had hij alle reden voor, want hij was net aan de dood ontsnapt..... Een jonge Havik had hem bijna geslagen op het water. Maar met een flinke duik ontkwam hij ternauwernood aan zijn klauwen. De Havik landde ook op het water. Kort nadat deze weer was opgevlogen, ‘plopte’ ook de Oeverloper weer boven. Een vogel in nood verlegt zijn grenzen.

Witgatjes vlogen een paar keer op uit de begroeiing langs de oever.

Blauwe Reigers tenslotte worden regelmatig waargenomen, meestal langs de oevers van het grasveldje en soms laag op de takken boven het water.

Toevallige gasten

Er waren natuurlijk ook soorten die de vijver maar sporadisch bezochten. De reeds genoemde Witoogend is daar een voorbeeld van. Voor twitchers een mooie aanvulling op de lijst, maar bij nader inzien hoogstwaarschijnlijk ontsnapt uit een watervogelcollectie. Een Zwarte Zwaan en een Rosse Stekelstaart waren daar vermoedelijk ook uit afkomstig. Mandarijneenden en Krooneenden passen ook een beetje in dit rijtje. Zij werden een paar keer gezien en gedroegen zich weinig schuw.

Nonnetjes werden twee keer gezien, drie vogels in februari 1999 en één in januari 2001.

Er zwom drie keer een Brilduiker op de vijver. De eerste in februari 2006. De volgende, op 1 april 2017, is al vrij laat in het voorjaar, maar wat ik van een Brilduiker in vrouwkleed op 23 juli 2019 moet denken, weet ik niet zo goed.

De laatste eend in dit rijtje toevallige gasten is de Zomertaling. In onze eigen avifauna wordt vermeld dat Zomertalingen vroeger af en toe de vijver bezochten tijdens de voorjaarstrek. Dat is mij in de afgelopen 25 jaar maar één keer gelukt, op 28 maart 2022. Wat minder bekend is het voorkomen van Zomertalingen in het najaar. Dit heeft ongetwijfeld te maken met het onopvallend kleed in die periode. De vroegste waarneming is op 14 september 2005. Vervolgens één op 22 september 2012 en op 27 september 2003. Een late waarneming is die op 30 oktober 2004. Maar de kroon spant een Zomertaling die tussen 26 oktober en 7 december 2002 vijf keer werd gezien.

Een Zwarte Wouw 's morgens tussen de rustende Aalscholvers is van een andere orde. Tijdens de telling maakte de vogel zich startklaar om even later weg te vliegen. Dat vergeet je niet gauw.

Gedenkwaardige ontmoetingen

Een aantal opvallende ontmoetingen zijn al terloops ter sprake gekomen in het verslag. Toch zijn er nog een paar die ik graag toevertrouw aan het papier.

Jagende Haviken zorgen al gauw voor spektakel rond de vijver. Dat is bij de bespreking van de Wintertaling en de Oeverloper al naar voren gekomen. Maar er is meer. Op 20 september 2014 rusten er 28 Aalscholvers in de bomen langs de zuidoever. Daartegenover zit een jonge Havik. Op een gegeven moment vliegt deze met open klauwen recht op een Aalscholver af. De Havik zwenkt vlak voor de vogel af en keert terug naar zijn rustplaats. De Aalscholver plonst geschrokken door de takken in het water. De Havik focust opnieuw, en enkele minuten later volgt hetzelfde ritueel. Na meerdere schijnaanvallen kukelen zo minstens zeven Aalscholvers in het water. De cursus nam meer tijd in beslag, want in de twee weken erna herhaalde de jonge Havik deze oefeningen.

Een soort die nog niet eerder ter sprake is gekomen, is de Roerdomp. Slechts één keer verscheen hij langs de vijver en deze ontmoeting staat mij nog helder voor de geest.

Het is 2 februari 2015 en erg somber. Tijdens het tellen van de Wintertalingen stuiven ze opeens alle kanten op. Er komt een grote donkere vogel laag aanvliegen, waarbij al gauw aan een roofvogel wordt gedacht. Hij lijkt iets donkers bij zich te hebben. De vogel zwenkt af en het blijkt een Roerdomp te zijn die iets in zijn bek heeft. Er lijkt iets sliertigs aan te hangen. Hij vliegt richting het koetshuis en verdwijnt in de begroeiing waarna nog meer geschrokken Wintertalingen verschijnen. Even later komt hij weer tevoorschijn en gaat pal naast het kijkscherm tussen een paar rietstengels staan. Het blijft ook nu onduidelijk wat de vogel in zijn bek heeft. Is het een Mol, of een ordinair stuk afval? In ieder geval probeert hij het uit zijn bek te krijgen door erop te gaan staan en te trekken. Het gebeurt op slechts enkele meters bij mij en ook van het achtergelegen wandelpad vandaan. Een eenzame wandelaar wordt al snel opgemerkt, waarop hij direct in paalhouding gaat staan. Zijn kop draait met het wandelende gevaar mee. Daarna ontdooit de vogel weer en wordt er weer gewerkt aan het ontdoen van de sliert uit zijn bek.

Zeker een half uur heb ik de vogel kunnen observeren. De veertjes van zijn baardstreep kon ik tellen, maar wat er in zijn bek stakte, daar kwam ik niet achter.....

Nawoord

25 jaar wekelijks watervogels tellen op één plek is een lange periode. Soms kijken vogelaars mij meewarig aan wanneer ik alweer naar de vijver in Nieuw-Leeuwenhorst ga. 'Je weet toch wel zo langzamerhand wat er zit'. Dat klopt deels wel, door het jarenlang vol te houden, weet je wel zo'n beetje wat je de volgende week kan verwachten. Maar veranderingen gaan geleidelijk, die komen pas na veel tellingen aan het licht. En na 25 jaar blijkt de ontwikkeling van de vogelstand op de vijver zeer dynamisch te zijn. Soorten verdwijnen, zoals de Fuut, de Tafelend en de Smient of verschijnen zoals de Aalscholver en de Grauwe Gans. Sommige algemene soorten decimeren in aantal met de Wilde Eend voorop en andere nemen enorm toe zoals de Aalscholver, de Slobeend en de Kuifeend. Sommige ontwikkelingen lopen parallel aan die in het land en andere weer niet. En er zijn soorten op de vijver waarvan de aantalsontwikkeling 25 jaar lang ongeveer parallel loopt, maar waar nog geen verklaring voor te geven is, zoals bij de Dodaars, het Waterhoen en de Meerkoet. Dit zeer diverse beeld hoedt je er ook voor om voorspellingen te doen voor de toekomst. De natuur lijkt soms voorspelbaar op korte termijn, maar de onzekerheden en verrassingen voor de langere termijn blijken groot.

Als je langer telt, word je steeds nieuwsgieriger waardoor je het lang vol kunt houden. Rob Bijlsma en Arend van Dijk hebben gelijk, ik kan het iedereen aanbevelen.

We zijn inmiddels een paar maanden voorbij de mijlpaal van 25 jaar. Voorlopig blijf ik nog wel bezig, maar misschien breng ik de frequentie van de tellingen in de toekomst terug tot eens in de maand, dan loop ik keurig in de pas met de Sovon-watervogeltellingen.

Tijdens mijn afwezigheid werden de meeste tellingen door Annelies Marijnjs, Jelle van Dijk of Rien Sluijs overgenomen, waarvoor ik ze zeer erkentelijk ben.

Ik kon altijd bij Maarten Laming van Het Zuid-Hollands Landschap terecht met vragen. Een voorbeeld hiervan was de groei van bomen en riet voor het oude vogelkijkscherm. Na een melding hiervan werd het opringerige groen binnen een week door vrijwilligers weggehaald.

Geraadpleegde werken:

Bijlsma R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2) GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.

Boele A., Vergeer J.W., van Bruggen J., Goffin B., Kavelaars M., Louwe Kooijmans J., Koffijberg K., van Kleunen A., Schoppers J., van Turnhout C. & Jansen D. 2023. Broedvogels in Nederland in 2022. Sovon-rapport 2023/40. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

van Dijk J., P.J. Spierenburg & H.J. van Stijn 2011. Tussen tulpen en de zee. Vogels van de Duin- en Bollenstreek. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, Noordwijk.

van Dijk J. 2015. Nieuw landgoed op Oud-Leeuwenhorst. De Strandloper 47.3: 13-16.

den Hartog E., R.H.M. van Immerseel & A. Coops 2003. Leeuwenhorst een Hollandse buitenplaats. Kastelenstichting Holland en Zeeland, Haarlem.

Hornman M., Kavelaars M., Koffijberg K., van Winden E., van Els P., de Jong A., Kleefstra R., Schoppers J., Slaterus R., van Turnhout C & Soldaat L. 2022. Watervogels in Nederland in 2019/2020. Sovon rapport 2022/06, RWS-rapport BM 22.03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Sovon Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. - Nederlandse Avifauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

SOVON Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.

Verkade H. 2022. Sexratio bij Tafel- en Kuifeend op landgoed Nieuw-Leeuwenhorst in Noordwijkerhout. Limosa 95: 127-133.

Een winterse Grote Vijver. De meeste watervogels zijn vertrokken. 22 december 2007. Foto Hein Verkade

Kerkuilendrama

Mariska de Graaff

Op 19 juni kregen we van de eigenaar van een Kerkuilen nestkast het bericht dat hij geluiden uit de kast hoorde en het verzoek of we langs wilden komen. Nou, dat laten wij ons geen twee keer zeggen.

Op 22 juni was het dan zover. Alle spullen bij elkaar gezocht zoals trap, touwen, emmer en tasjes. En dan naar boven de trap op. Dat is altijd zo spannend. Wat en hoeveel jongen zouden er in de kast zitten. Yes, vier kuikens.

Door Maarten Verrips werden de jonge vogels gewogen, gemeten, vervolgens geringd en weer teruggeplaatst in de kast. Hierna ging iedereen weer blij en voldaan naar huis.

Op 26 juni kreeg ik een slecht nieuws melding: er zou een dode Kerkuil langs de N 206 liggen, vlak bij de locatie waar de jongen geringd waren. Door Patrick Groot werd de dode uil van de weg gehaald.

De uil bleek als nestjong geringd te zijn op 12-08-2021 op een nest in Nieuw-Vennep.

De eigenaar van de kast heeft de volgende avonden bij de kast staan luisteren, maar hoorde en zag geen oudervogels. Na overleg werd besloten de pas geringde vogels te controleren.

Helaas waren er nog drie kuikens in leven en bleken ze na wegen sterk te zijn afgevallen. Besloten werd vervolgens de drie overgebleven jongen naar de vogelopvang in Leiderdorp te brengen. Daar kregen ze water en werden ze gevoerd met dode muizen. Na drie dagen werden de vogels naar een gespecialiseerd roofvogel opvangcentrum in Barchem gebracht. Daar zitten ze samen met tien soortgenoten en leren ze zelf jagen op levende muizen. Bij het schrijven van dit stukje gaat het goed met de jongen, ze hebben echter nog niet het “killerinstinct” om de muizen te doden, ze spelen er alleen mee. Zodra ze zelfstandig eten, zullen ze weer worden losgelaten in de regio waar ze zijn geboren, de Bollenstreek dus.

Het ringen van de jongen – foto: Patrick Groot

De helaas overreden ouder.

Waarnemingen april, mei, juni 2023

Peter Spierenburg

Waarnemingen zijn overgenomen van www.waarneming.nl. Hier is een volledig overzicht te vinden van de vogels en andere soorten die deze maanden in ons waarnemingsgebied zijn waargenomen.

Late steltloper trek

De voorjaarstrek van steltlopers is een van de meest spectaculaire verschijnselen, die vanuit de zeetrekthut kunnen worden gezien. Op sommige dagen tussen eind april en eind mei kan er een massale doortocht plaatsvinden, met honderden tot duizenden steltlopers. Ze vliegen dan in dichte groepen langs, vaak met meer soorten door elkaar. De Regenwulp doet eind april de aftrap, gevolgd door de Rosse Grutto en Zilverplevier. Kanoet, Bontbekplevier en Drieteenstrandloper pieken vaak later en kunnen tot eind mei of zelfs in juni doorkomen. De omstandigheden, waaronder dit optreedt, zijn altijd hetzelfde: stevige noordoosten- tot oostenwind in de periode, dat de doortrek van een soort piekt. Het zijn vooral de vogels, die in West-Afrika op de Banc d'Arguin overwinteren en die in deze periode passeren. Die vliegen de hele afstand vaak in één keer en kunnen moeilijk voorspellen of ze het laatste stukje van de reis naar de Waddenzee tegenwind hebben. Die leggen ze dan laag over zee langs de Hollandse kust af. Dit jaar viel op, dat ondanks aanhoudende goede omstandigheden in de juiste periode de aantallen steltlopers laag waren. Er waren zeker geen piekdagen met honderden vogels. Wel ging de trek vrij lang door en waren er eind mei nog goede dagen met vooral Bontbekplevieren en Drieteenstrandlopers. Dat liep zelfs door in juni.

Steltloper trek Drieteenstrandlopers – foto: Jan Hendriks

Ook in afgelopen jaren bleven de piekdagen uit. Hebben we te maken met verandering in het trekpatroon? Als we van zes soorten de tien beste dagen van april tot juni op een rij zetten (tabel 1), dan lijkt er wel wat aan de hand. Van Rosse Grutto en Zilverplevier, die respectievelijk in de laatste week van april en de eerste week van mei pieken, liggen alle topdagen vòòr 2005. Verreweg de meeste zijn zelfs langer geleden in de jaren zeventig en tachtig (rood en oranje in de tabel). Bij de Bontbekplevier en Drieteenstrandloper, die half mei als laatste doortrekken, zien we een gelijkmatiger verdeling van de piekdagen. Voor de Drieteenstrandloper stonden 2020 en 2021 zelfs in de top tien. Hetzelfde geldt voor de Bontbekplevier in 2023. De late doortrek leverde op 27 mei 2023 een van de beste tien dagen voor deze soort. Er lijkt dus een patroon te zijn, dat de piekdagen vooral uitblijven voor de vroegere soorten (Rosse Grutto, Zilverplevier), terwijl er voor de latere (Bontbekplevier, Drieteenstrandloper) niets aan de hand lijkt te zijn. De uitzondering hierop is de Regenwulp. Deze piekt al in de derde week van april, maar heeft wel vrijwel alle topdagen ná 2000 (blauw, paars en wit in de tabel). Nu leveren Rosse Grutto, Zilverplevier en Kanoet vaak de bulk van vogels op een piekdag.

Daarmee lijkt het er op, dat de dagen met honderden tot duizenden steltlopers langzamerhand tot het verleden gaan behoren. Wat de achterliggende oorzaak is, is niet zomaar te zeggen. De aantallen van de meeste van deze soorten zijn sinds de jaren tachtig toegenomen op de overwinteringsplekken in Nederland. Maar dat zijn juist niet de vogels, die we in april en mei langs zien komen; dat zijn overwinteraars van de West-Afrikaanse kust. Nemen ze daar af? Is er verschuiving gaande naar noordelijke overwinteringsgebieden? Of vertrekken de Rosse Grutto en Zilverplevier daar vroeger, waardoor ze onderweg andere weersomstandigheden tegen komen? Onder invloed van klimaatverandering zouden ook de weerpatronen zelf kunnen veranderen, waardoor de combinatie met juiste omstandigheden én piek van de doortrek niet meer samenvallen.

Zelfs van relatief goed onderzochte steltlopers hebben we niet zomaar de antwoorden op al dit soort vragen. De langjarige reeks tellingen vanuit de zeetrekthut (sinds 1972) geeft in elk geval wel een goed aanknopingspunt om veranderingen op het spoor te komen. Wat dat betreft kunnen we al weer uitkijken naar volgend jaar: blijft de piek van Rosse Grutto's en Zilverplevieren opnieuw uit? En krijgen we daar dan Regenwulpen en lang aanhoudende doortrek van Bontbekplevieren en Drieteenstrandlopers voor terug?

Tabel 1: De tien beste dagen sinds 1972 voor zes soorten steltlopers trekkend langs de zeetrekthut in Noordwijk, in de periode april-juni.

Regenwulp	Rosse Grutto	Zilverplevier	Kanoet	Bontbekplevier	Drieteenstrandloper
8-5-1991	30-4-1974	17-mei-73	17-mei-75	24-mei-77	19-mei-77
17-4-2002	27-4-1976	24-mei-77	22-mei-77	25-mei-77	23-mei-78
29-4-2007	30-4-1976	25-mei-77	24-mei-77	26-mei-77	3-mei-80
30-4-2007	25-4-1980	26-mei-77	25-mei-77	27-mei-77	23-apr-90
20-4-2008	29-4-1980	2-mei-80	26-mei-77	18-mei-78	15-mei-05
25-4-2010	3-5-1980	3-mei-80	3-mei-80	10-mei-93	4-mei-07
22-4-2016	24-4-1982	4-mei-80	12-mei-93	12-mei-93	14-mei-09
18-4-2019	27-4-1985	10-mei-93	15-mei-05	12-mei-00	15-5-2016
19-4-2020	28-4-1985	12-mei-93	5-mei-17	15-mei-05	12-mei-20
28-4-2021	4-5-2007	15-mei-05	8-mei-22	27-mei-23	2-mei-21

Schaarse broedvogels

Er was een zeker broedgeval van de **Zomertaling** in de Hogeveense Polder, waar op 16 juni een paar met 9 jongen zwom (RG). Een paar **Casarca's** zwierf het hele voorjaar over de zuidoosthoek van de AWD, zuidelijk tot de Noordwijkse Golfclub. Het paar **Slechtvalken** op de toren van Leeuwenhorst bracht drie jongen groot (RJ). Op 4 en 5 juni zaten deze op het platform en vlogen uit (JH ea). In nestkasten in de Bollenstreek broedden 7 paar **Torenvalken** en vlogen 31 jongen uit (GH MV). De nestpaal in de Bronsgeest was weer bezet door een paar **Ooievaars** en herbergde drie jongen (BS ea). In Nieuw-Leeuwenhorst lijkt de kleine **Aalscholver** kolonie een blijver te zijn en groeide tot 7 paren (HV). Na de waarnemingen van **Fazanten** in de Hogeveense Polder waren er dit voorjaar ook minimaal twee roepende hanen aanwezig in de Noordduinen en De Blink (SW ea). In de binnenduintrand van de Noordduinen draaiden 2-3 **Houtsnippen** hun rondjes (EM ea). In de AWD Sasbergen en De Zilk baltsten er minimaal drie tijdens de Houtsnippentelling (RJ ea). Een nieuwe locatie is de St Bavo, waar op 22 mei een Houtsnip baltste (BN). Een nestvondst in De Blink op 16 april is het eerste bevestigde broedgeval van de Houtsnip voor Noordwijk (FS). Jonge **Bosuilen** werden gehoord op twee locaties in de Noordduinen (LS ea) en AWD Sasbergen (RJ). In de Hogeveense Polder zaten op 9 juni 4 jonge Ransuilen (NR). Bij de Duindamse Slag werd één keer een **Nachtzwaluw** gehoord (BN).

Oeverzwaluwen vestigden zich in een zandhoop in de Zilkerpolder (10 paar BB), in het Boeveld in de AWD (10 paar JB), in de van Limburg Stirumvallei in de AWD (4 paar LS) en in de Coepelduynen (12 paar AM). Twee van de drie kolonies in de

Houtsnipnest 16 april 2023 - Noordwijk - Noordduinen - De Blink © Frank-Peter Scheenstra

duinen hadden sterk te leiden onder predatie door vossen (JS). Voor de **Spotvogel** was het een uitzonderlijk goed jaar. De aankomst was relatief laat, maar de aantallen waren hoog. Op ca. 14 plekken waren er territoria (waarnemingen na de datumgrens) aanwezig, o.a. in de Bronsgeest, de Hogeveense Polder, de binnenduinrand van het Langeveld, het Zwarte Pad bij Katwijk. Elders in Nederland waren de aantallen niet opvallend hoger (liveatlas). Dus de influx lijkt zich vooral langs de kust te hebben voorgedaan, waar deze soort normaal juist schaars is. Er waren twee territoria van een **Fluiter**, in de binnenduinrand van het Langeveld en rond de Aardbeidel in de Noordduinen (CZ ea). Het is wachten tot de **Grauwe Klauwier** weer definitief terug komt in de duinen. Landelijk is deze soort met een opmars bezig. In de noordelijke Coepelduynen zat op 13 mei een vrouw (CZ) en op 3 juni een man (WBo), maar er waren geen verdere aanwijzingen van broeden. Het aantal **Engelse Kwikstaarten** was met 7 paar (waarvan één hybride) vergelijkbaar met vorig seizoen (PS). In tegenstelling tot vorig jaar waren er geen concentraties met meer paren, maar waren wel veel plekken bezet (5). In het Langeveld en de Zilkerpolder (hybride) was dat weer voor het eerst sinds een aantal jaren. De locatie in de Polder Hoogeweg, waar vorig jaar 5 paar zat, was dit jaar ongeschikt vanwege het gewas (Zantedeschia). Er zaten wel 2 territoria in de omgeving. Met steeds wisselende teelten moeten de kwikstaarten elk jaar meebewegen, afhankelijk van op welk perceel de favoriete gewassen staan. In de Hogeveense Polder zat op 11 juni een **Rouwkwikstaart** (MV). Naast de vaste plekken in de AWD en langs het Oosterduinse Meer had een **Rietgors** een territorium op het braakliggend terrein van 's Gravendijck en in het plasje in De Klei (WBo ea).

Grauwe Klauwier - Lanius collurio (♂) 3 juni 2023 Coepelduyn C3 © Wijndeldt Boelema

Cetti's Zanger – 18 juni 2023 Coepelduyn C1 © Siebe Wiersma

Vestiging van Cetti's Zanger

Het zat er al even aan te komen, maar we kunnen de Cetti's Zanger bijschrijven op de lijst van Noordwijkse broedvogels. In ons waarnemingsgebied zijn moerasachtige gebiedjes en open water met rietkragen schaars. Het Oosterduinse Meer en de Leidsevaart zijn de belangrijkste wateren. In het noorden raken we nog net aan het zuidelijkste puntje van het infiltratiegebied in de AWD. Verder vind je hier en daar nog wel een rietkraag bij een klein watertje, zoals bijvoorbeeld het plasje in De Klei, in Oud Leeuwenhorst of bij Tespelduin. Voor een Kleine Karekiet past het al snel, maar voor andere moerasvogels zijn dit marginale plekken. Door de ligging aan de kust liggen we per definitie ook aan de rand van de verspreiding van soorten, die hun kerngebied in natte veenweidegebieden hebben. Je ziet dan ook, dat moerassoorten ons waarnemingsgebied relatief laat bereiken. Dat gold bijvoorbeeld voor de Grauwe Gans. Terwijl elders in Nederland de populatiegroei al een enorme vlucht had genomen, zijn bij ons geschikte plekken pas recent gekoloniseerd. Ook de Rietzanger, die landelijk in de lift zit, is nog steeds dun gezaaid. Het mag daarom geen verrassing zijn dat we lang hebben moeten wachten op de Cetti's Zanger. Landelijk gaat de toename gestaag door. In Liveatlas is te zien, dat in de afgelopen 5 jaar het aantal meldingen is verdubbeld. Ook zie je van jaar op jaar de verspreiding als een olievlek over het land uitbreiden. Sinds 2019 zijn de duinen van Berkheide en Meijndel snel vol gelopen, met inmiddels ca. 30 paar in Meijndel. De Cetti's Zanger is een voorbeeld van een soort die zich met de klimaatverandering in de rug naar het noorden uitbreidt in Europa. De droogte en hitte rond de Middellandse Zee zal aan de andere kant bestaande broedgebieden mogelijk ongeschikt maken. Het is dus belangrijk, dat er bij ons inderdaad ook geschikte plekken te vinden zijn.

Die plekken heeft de soort dit jaar gevonden aan het Zwarte Pad langs de binnenduinrand van de Coepelduynen bij Katwijk en bij het Oosterduinse Meer. Vanaf 3 april zong er een vogel langs het Zwarte Pad en bleef daar het hele broedseizoen. Bij het Oosterduinse Meer ging het om een vogel, die daar had overwinterd. Anders dan bijvoorbeeld de Kleine Karekiet is de Cetti's Zanger een standvogel. Eenmaal gevestigd is de explosieve zang bijna het hele jaar door te horen. De vestiging in ons waarnemingsgebied kondigde zich al even aan met een overwinterende vogel bij het Oosterduinse Meer in de winter van 2020/2021. Cetti's Zangers zijn gevoelig voor koude winters. De koude februarimaand van 2021 werd deze eerste overwinteraar fataal en daarmee bleef vestiging nog even uit. Afhankelijk van de winters in de komende jaren is te verwachten dat de Cetti's Zanger zich verder gaat uitbreiden in ons gebied en ook de kleinere plekken met rietkragen en ruigtes gaat bereiken.

Maandoverzicht

april

Het koude en natte voorjaar deed zich ook in april gelden. De wind zat een groot deel van de maand in de noord- tot noordoosthoek, waarmee koude lucht werd aangevoerd. Af en toe was er een afwisseling met zuidoostenwind en liep de temperatuur wat op. Van 10 tot 13 april kwamen we in een westelijke stroming, met veel regen en harde wind, die op 13 april aantrok tot windkracht 6. Ook rond 24 april passeerde er een lagedrukgebied met windkracht 7.

Op 3 april vlogen er 2 **Flamingo's** langs de kust naar het noorden en werden gezien boven de Coepelduynen (AMe) en bij De Zilk (SP). Eerder waren deze al gezien vanaf de telpost Berkheide. De volgende dagen doken waarschijnlijk dezelfde vogels op bij Zevenhuizen. Dezelfde dag vloog er nog een late **Sneeuwgors** over Rijnsoever (JHa). Op 8 april vloog er een **Rode Wouw** over Rijnsoever Katwijk (PD) en op 14 april over de AWD (DL). Een **Zwarte Wouw** passeerde op 22 april over de Noordduinen (EM). In totaal trokken er in de maand 5 **Visarenden** over. Op 14 april trok er een **Purperreiger** over de Noordduinen (MW). Op 22 april trokken er nog eens drie over (EM) en op 23 april één (LG). Op 23 april vloog er ook een **Kleine Zilverreiger** over de AWD (JS). Over de Hogeveense Polder vlogen op 18 april 2 **Kraanvogels** (OT). Op 30 april kwam er een **Velduil** uit zee aanvliegen bij de Coepelduynen (VM). Op 28 april vloog een **Bosruiter** over Polder Hoogeweg (PS). In de zuidelijke AWD werden regelmatig 2 **Raven** gezien, met waarnemingen van overvliegende vogels tot in het zuiden van ons waarnemingsgebied, over 't Heen Katwijk (RR) en de Coepelduynen (WBo). Bijzonder was de **Bonte Kraai** die in het voorjaar langs de kust zwierf en op 4 april over de binnenduinrand van het Langeveld vloog (SP) en op 29 april over de Luchter Zeeduinen (JM). Op 8 april zat er een **Kleine Burgemeester** op het strand van de Noordduinen (LG). Een **Geoorde Fuut** verbleef op 9 april in zee bij de Duindamseslag (CZ). Op 22 april zat er nog een **Nonnetje** in de AWD bij het Pindabergje (HN). Langs de zeetrekhuut was er op 6 april goede trek van **Dwergmeeuwen**, met 1244 vogels (JD). Op 13 april vlogen 2 **Kleine Jagers** en een **Krooneend** langs (JD) en op 7 en 18 april een **Parelduiker** (JD).

Van veel voorjaarssoorten kwam de bulk vanwege het koude voorjaar pas laat aan. Een enkele voorloper was er toch al vroeg. Zo zong de eerste **Sprinkhaanzanger** op 8 april in de Noordduinen (EM), de eerste **Grasmus** op 14 april (CZ), de eerste **Kleine Karekiet** op 15 april langs het Zwarte Pad Katwijk (JHa). Ook van de **Boerenzwaluw** (2 april JHa ea), **Huiszwaluw** (9 april CZ) en **Gierzwaluw** (19 april RJ) waren de voorlopers niet bijzonder laat. Hetzelfde geldt voor de **Gele Kwikstaart**, met al de eerste vogels in maart. De 25 kwikstaarten, die op 15 april op het Zweefvliegveld in de AWD liepen, markeerden de aankomst van de hoofdmacht (JS EM). De eerste **Engelse Kwikstaart** zat op 2 april in de Zwitterpolder (PS). De **Rietzanger** was wel laat met de eerste pas op 17 april bij het Oosterduinse Meer (CZ). Hetzelfde gold voor de **Braamsluiper** die op 22 april van de ene op de andere dag massaal aankwam (CZ ea). De eerste **Nachtegaal** zong op 11 april (KV RJ). Dit was in het verleden een normale aankomstdatum, maar afgemeten tegen de laatste jaren nu enigszins laat. Op 13 april riep de eerste **Koekoek** op Sollasi (RJ). Op 22 april zong een **Fluiter** in de binnenduinrand van het Langeveld (GC). Die dag zat ook het eerste doortrekkende **Paapje** in de Blink (CZ). De eerste **Tuinfluiter** was er op 23 april (JS). De eerste **Boomvalk** dook op 26 april op in het Achterhaasveld in de AWD (JS). Op 29 april vloog een **Grote Vos** in de binnenduinrand van het Langeveld (ML). T/m juni werd er hier regelmatig één gezien (ML).

Gele Kwikstaart - 23 april 2023 Voorhout - Elsgeesterpolder © Joas de Vreugd

Fluiter -19 mei 2023 Noordwijkerhout - Langeveld natuurontwikkeling © Fam. vd Kooi

mei

De maand mei had twee gezichten. Voor het gevoel was het een koude maand, terwijl de gemiddelde temperaturen toch rond normaal lagen. Vooral in de eerste helft van de maand waren er warmere dagen en met een wind uit het zuiden tot westen zette het natte weer van april zich voort. In de tweede helft van de maand overheerste de wind uit het noorden en was het relatief koud. Dit was ook de omslag naar een langdurige droge periode.

In de loop van de maand druppelden de laatste zomergasten binnen. Op 1 mei zat de eerste **Grauwe Vliegenvanger** op Willem v.d. Bergh (AMe). De eerste **Spotvogel** zong op 6 mei in de Hogeveense Polder (SW). Op 2 mei trok er een **Duinpieper** over de zeereep van de Noordduinen naar noord (HN). Op 4 mei trok de eerste **Wielewaal** over de

Wespandief – 23 juni 2023 Noordwijkerhout - Leeuwenhorst © Wijndeldt Boelema

Noordduinen (EM). Van 26 t/m 28 mei was er een doortrekgolfje en vlogen er hier meer over (EM MW). Op 27 en 28 mei passeerde er een groepje **Bijeneters**: op 27 mei vijf over de AWD (WS) en op 28 mei drie over Rijnsoever (JHa).

Op 4 mei was er sterke trek met een grote variatie aan soorten. Over de Noordduinen vlogen 7 **Bosruiters**, 14 **Kemphanen** en een **Goudplevier** (EM). Ook passeerden er 2 **Visarenden** (EM). In de avond volgde er nog één over Rijnsoever (JHa), waar ook een **Purperreiger** overvlog (JHa). Aan het eind van de middag en in de avond trokken er 3 **Zwarte Wouwen** over de Noordduinen, de enige dag met voorjaarstrek van deze soort (JD CZ). Met deze passage kwam ook een **Roodpootvalk** mee, die in de Noordzijderpolder een Veldleeuwerik sloeg (JB). Op 5 mei vloog er een **Grauwe Kiekendief** over de Zwetterpolder (PS). Op 7 mei passeerden hier 2 **Wespandieven** (PS). Op 19 mei vloog er één over

Rijnsoever (PD). Over de St Bavo vloog op 11 mei een vierdejaars **Zeearend** (MW). Een **Blauwe Kiekendief** vloog hoog over het Vinkeveld op 29 mei (RM). Op 14 mei trok een **Morinelplevier** over de Luchter Zeeduinen naar noord (PS). Langs de zeetrekhut vloog op 29 mei een **Visarend** (HV PS) en op 30 mei vlogen er 47 **Noordse Sterns** (HV) langs.

Grauwe Gors – 7 mei 2023 Noordwijk - Achterweg © Casper Zuyderduyn

Op 7 mei dook er geheel onverwacht een **Grauwe Gors** op bij de Achterweg (CZ BS). Voor eerdere waarnemingen van deze soort in ons gebied moeten we terug tot 1970, met nog één keer een overvliegende vogel in 2009. Op 13 mei zat er een **Kleine Vliegenvanger** in de Noordduinen, ontdekt tijdens BMP (EM). Op 5 mei zat er een **Bonte Vliegenvanger** op Willem v.d. Bergh (WBo). Op 30 en 31 mei verbleef er nog een late zingende man in Rijnsoever (AMe). Op 16 mei zong een **Europese Kanarie** in de top van een den in De Zuid (FDij BS). Op 30 mei zat er nog een late **Beflijster** in de Coepelduynen (AM).

Op 4 mei was een **Koninginnepage** aanwezig in de Noordduinen (CZ). Van 8 t/m 21 mei vloog in de Noordduinen en de binnenduintrand van het Langeveld af en toe een **Oranjetipje** (CZ ea).

juni

In juni zette de droogte door. Vanaf 4 juni zat de wind in het oosten tot noordoosten en werd het zeer warm. Pas in de laatste week koelde het met een westelijke stroming wat af maar bleef het nog steeds bovengemiddeld warm. De onweersbuien die vanaf 20 juni af en toe over het land trokken, misten vaak de kust, waardoor het bij ons de hele maand erg droog bleef.

Op 2 juni zat er een vrouw **Bonte Vliegenvanger** in Rijnsoever (AMe). Op 4 en op 15 juni riep er een **Wielewaal** in de AWD (JS AMo). Op 13 juni vloog een **Zwarte Wouw** over de Noordzijdepolder (RJ). Op 8 juni vloog er een Reuzenster over Sollasi (RJ); op 10 juni één langs de zeetrekhut (JD DT) en op 29 juni één over Noordwijk-Binnen tijdens de Gierzwaluwentelling (DJ). Op 7 juni vloog een **Raaf** over het Vinkeveld (JZ). Op 12 juni riep er een **Kwartel** op de Noordwijkse Golfclub (JF ea). Op 15 juni vloog er 's nachts een **Kwak** over Noordwijk-Binnen (WBo). Tussen 5 en 22 juni vlogen er regelmatig groepjes **Kruisbekken** over de duinen (HL ea), tot 65 vogels (WBo). Op 12 en 15 juni stonden er in totaal 3 **Porseleinhoenders** op de geluidsopnames van nachttrek over de St Bavo (MW). Langs de zeetrekhut vloog op 5 juni een late **Roodkeelduiker** (JD HV). Op 26 juni passeerde een volwassen **Kleine Jager** en op 27 juni vloog een groepje van 4 **Toppers** langs (JD HO). Op 1 juni liep er nog een **Regenwulp** in de Hogeveense Polder (PS). Van 12 tot 15 juni zwierf de **Bonte Kraai** weer langs het strand en de zeereep van de Noordduinen (CZ ea).

Van 23 t/m 26 juni vlogen er **Bruine Eikenpages** op de enkele jaren geleden ontdekte locatie in de Noordduinen (CZ ea). Van 2 t/m 26 juni werden er tot 4 **Gaffelwaterjuffers** gezien in de binnenduintrand van het Langeveld (SW). Dit is een nieuwe libellensoort voor ons waarnemingsgebied. Van 17 t/m 21 juni vlogen hier tot maximaal 4 **Gevlekte Witsnuitlibellen** (JS ea). De **Smaragdlibbel** die hier sinds 2021 voorkomt was ook dit jaar weer aanwezig (JS ea).

Gaffelwaterjuffer 17 juni 2023 Noordwijkerhout - Langeveld natuurontwikkeling © Annelies Moolenaar

Smaragdlibel – 4 juni 2023
Noordwijkerhout - Langeveld
natuurontwikkeling © Joost van der
Sluijs

Waarnemers

AM Annelies Marijnīs	HL Hugo Langezaal	MV Maarten Verrips
AMe Arnold Meijer	HO Hanneke Oltheten	NR Nils Reinerie
AMo Annelies Moolenaar	HN Hans de Nobel	OT Otto Thomas
BB Bas van den Burg	HV Hein Verkade	PD Peter van Duijn
BN Bart Noort	JB Joost Bouwmeester	PS Peter Spierenburg
BS Bas van Schooten	JD Jelle van Dijk	RG Reinder Genuit
CZ Casper Zuyderduyn	JH Jan Hendriks	RJ Rob Jansson
DJ Daniël de Jong	JHa Joël Haasnoot	RM Rob de Mooij
DT Diny Thibaudier	JS Joost van der Sluijs	RR René van Rossum
DL Daphne en Lennard	JZ Jos Zonneveld	SP Sven Pekel
EM Ezra Mandemaker	KV Koene Vegter	SW Sjaak Weijers
FDij Fijke van Dijken	MW Maarten Wielstra	VM Victor Moura
FS Frank-Peter Scheenstra	LG Lucas Gans	WBo Wijndeldt Boelema
GC Gab de Croock	LS Leo Schaap	WS Wim van der Schot
GH George Hageman	ML Merijn van Leeuwen	

bron: www.waarneming.nl

Werkgroepen

De vereniging is op verschillende terreinen actief, uiteenlopend van vogeltellingen tot het organiseren van educatieve activiteiten. In verschillende werkgroepen en commissies zijn leden van de vereniging hiermee aan de slag. Wilt u binnen één van de werkgroepen of commissies actief worden laat dat dan weten! Op deze pagina vindt u een overzicht van contactpersonen. Zij kunnen u meer vertellen over de activiteiten en op welke manier u hier aan mee kunt werken.

Educatieve Werkgroep

De educatieve werkgroep organiseert excursies en activiteiten in het Jan Verwey Natuurcentrum speciaal gericht op de schooljeugd van 6 – 12 jaar. Contactpersoon: Anneke Swanen
janverweijcentrum@strandloper.nl

Jeugd natuurclub

De Jeugd natuurclub organiseert natuurexcursies en activiteiten in het Jan Verwey Natuurcentrum voor kinderen van 6 tot 12 jaar. Zoals: uilenballen uitpluizen, kornetvissen en struinen door de duinen. Contactpersoon: Annet de Willigen
Telefoon: 06-22032487
E-mail: jeugd natuurclub@strandloper.nl

Excursies

Er worden regelmatig excursies georganiseerd. De bestemming kan de omgeving van Noordwijk zijn, maar ook natuurgebieden elders in Nederland of zelfs het buitenland. Excursies worden aangekondigd in de agenda en op de website. Contactpersoon: Jos Zonneveld
tel:(na 18.00uur) 06-22017081 E-mail: excursies@strandloper.nl

Waddenexcursie

Contactpersoon: Jos Zonneveld (zie hierboven)
E-mail: excursies@strandloper.nl

Vogelwerkgroep

De vogelwerkgroep doet onderzoek naar de vogelstand rond Noordwijk. Er worden onder andere broedvogelinventarisaties, watervogel- en zeevogel tellingen uitgevoerd. Voor beginnende vogelaars worden er cursussen georganiseerd. Contactpersonen: Hein Verkade Tel: 071-3618865
E-mail: hein.verkade@hotmail.com

Broedvogelinventarisatie

In samenwerking met SOVON wordt er in verschillende gebieden in en rond de gemeente Noordwijk jaarlijks een aantal kavels geïnventariseerd, onder andere in de AWD, de Noordduinen en Nieuw-Leeuwenhorst
Contactpersoon: Leo Schaap tel: 06-53626663
E-mail: lhjschaap@gmail.com

Paddenstoelenwerkgroep

De paddenstoelenwerkgroep bestudeert het grote aantal soorten paddenstoelen dat in Noordwijk en omgeving voorkomt. Contactpersoon: Arie Dwarswaard
Telefoon: 025-2233466
E-mail: a.dwarswaard2@kpnplanet.nl

Mossenwerkgroep Hollands Duin

(Samen met KNNV-afd. Leiden)
De mossenwerkgroep houdt zich bezig met de mossen en korstmossen die rond Noordwijk te vinden zijn. Contactpersoon: Jeannette Teunissen. Telefoon 071-8886585
E-mail: KNNVLeiden5@gmail.com

Roofvogels en uilen Werkgroep

Met het plaatsen van nestkasten hoopt de Roofvogels en uilen Werkgroep de vestiging van deze vogels in de regio een steuntje in de rug te geven. Contactpersoon: Gab de Croock tel: 06-41462765
E-Mail: g.j.a.de.croock@freeler.nl
Contactpersoon: Rob Jansson tel: 06-51066081
Contactpersoon: Mariska de Graaff tel: 06-14905960
E-mail: info@mariskadegraaff.nl

Waarnemingenarchief

De vereniging verzamelt sinds 1969 waarnemingen van vogels. Meer recent zijn ook zoogdieren, vlinders en andere diersoorten in de belangstelling komen te staan. Waarnemingen doorgegeven aan <https://noordwijk.waarneming.nl/obs/create>
Contactpersoon: Peter Spierenburg Telefoon: 071-4035136
Email: waarnemingenarchief@strandloper.nl

Coördinatie bezoek Jan Verwey Natuurcentrum

Het Jan Verwey Natuurcentrum biedt ruimte om scholen te ontvangen, lezingen te houden en educatie activiteiten te organiseren. Werkgroepen of verwante organisaties kunnen er vergaderingen houden en activiteiten organiseren. Ook is er een maandelijks inloopochtend.
E-mail: janverweycentrum@strandloper.nl

Beheercommissie Jan Verwey Natuurcentrum

Voor het onderhoud van Jan Verwey Natuurcentrum wordt regelmatig beroep gedaan op klussers. Contactpersoon: Wim Plaatzter
tel. 071-3618648 E-mail: wimplaatzter@hotmail.com

Jan Verwey bibliotheek

De vereniging heeft een verzameling boeken op het gebied van vogels en natuur. Aan de basis van de verzameling staan de boeken die Jan Verwey aan de vereniging heeft nagelaten. Regelmatig worden er nieuwe boeken en naslagwerken aangekocht. Informatie over uitlenen: Marian Zijdeveld
Telefoon: 071-3612726

Lezingen

Van september t/m november en van januari t/m maart wordt er elke laatste vrijdagavond van de maand in het Jan Verwey Natuurcentrum een lezing gehouden over uiteenlopende natuuronderwerpen. Contactpersonen: bestuur
E-mail: lezingen@strandloper.nl

Natuurbeschermingszaken

De vereniging volgt de ontwikkelingen die invloed kunnen hebben op de natuur en het landschap in Noordwijk en omgeving. Zo nodig wordt door middel van bijvoorbeeld inspraakreacties actie ondernomen. Contactpersoon: Robert Sluijs Telefoon: : 06-47114354
E-mail: penningmeester@strandloper.nl

Redactie De Strandloper en Website

Het verenigingsblad De Strandloper verschijnt viermaal per jaar. De website geeft een actueel overzicht van wat er gebeurt in de vereniging. Contactpersoon: Kees Erkelens
Telefoon: 071-3614143 E-mail: redactie@strandloper.nl

Facebookpagina

Contactpersoon: Cassandra Wullur
E-mail: mailto:mcwullur@hetnet.nl

Ledenadministratie

Aanmelden nieuwe leden:
Robert Sluijs
Telefoon: 06-47114354 E-mail: penningmeester@strandloper.nl

HEERLIJK UITWAAIEN AAN DE KUST

Steun natuur en landschap bij u in de buurt

Zuid-Hollands Landschap

→ WWW.ZUIDHOLLANDSLANDSCHAP.NL

Joop Faase

b.v.

**TELEVISIE- EN RADIO SPECIAALZAAK
KOELKASTEN EN WASAUTOMATEN**

Joop Faase BV
Prins Bernhardstraat 90
2202 LR NOORDWIJK

Tel: 071 - 361 35 58

Email joopfaase@ziggo.nl

bedden
SPECIALIST.NL

**beddenspecialist
VERKADE**

V. Limburg-Stirumstraat 38 2201 JP Noordwijk 071 3612661
www.beddenspecialist.nl/verkade

LinoLux

Vereniging voor Natuur
& Vogelbescherming
Noordwijk

Steun natuur en landschap:

Zuid-Hollands Landschap

→ WWW.ZUIDHOLLANDSLANDSCHAP.NL

BESCHERM DE DUINEN

WWW.DUINBEHOUD.NL

**Jouw foto's professioneel afgedrukt
op elk materiaal of formaat,
daar word je blij van!**

MAAR OOK VOOR UW PASFOTO, INLIJSTEN, FOTO- EN FILMCAMERA, VERREKIJKER,
FOTOGRAAF, FOTOSTUDIO DUS EIGENLIJK VOOR ALLES WAT MET FOTOGRAFIE
TE MAKEN HEEFT BENT U BIJ ONS AAN HET JUISTE ADRES!

FOTO
VANKAMPEN
SINCE 1914

DE KEUVEL 2 - NOORDWIJK - 071 36 121 76 - INFO@FOTOVANKAMPEN.NL - WWW.FOTOVANKAMPEN.NL